

17046

munka

kulturbeszámoló szerkeszti: kassák lajos

a 29-ik szám tartalomjegyzéke: és Ön tud hallgatni? (stefan grossmann) • vitaanyag (k. l. és n. j.) • likiangja; taiikai (ford. vajda jános) • élet és társadalom (gró lajos) • parasztok (kassák lajos) • klara zetkin, kurt eisner és gustav landauer (földes istván) • munkanélküli bányász (joe corrie) • szerencse fell (k. l.) • az új építészot szovjetországban (fischer józsef) • csavargás közben (k. á.) • versek (csillag istván) • bartók (justus györgy) • a „horogkeresztes hadjárat“ (hajdu jenő) • schalom asch: vízözön trilógia (- ss. f. -) • rajz (kádár béla) •

1933 július V évfolyam 29 szám

És Ön tud hallgatni?

Nyílt levél Gerhard Hauptmannhoz.

Amikor az orosz abszolutizmus teljes erővel tobzódott, Tolsztoj Leo, a rettenthetetlen aggastyán, éles vádirattal fordult a cárizmus ellen. Az írás címe ez volt: „Nem tudok hallgatni.”

Tudjuk, kedves Hauptmann mester, hogy Ön nagy Tolsztoj-imádó. De az imádat gyakran nem a hasonlóságból, hanem inkább az ellentétes tulajdonságokból ered. Az utóbbi hónapok során egész Németország, — nemcsak az agitátorok körei, hanem az igazi szenvedő Németország — hallotta az Ön hallgatását.

Ön tud hallgatni. Mindazonáltal azt hiszem, a férfiak és nők százezreinek nevében állapíthatom meg: az Ön hallgatása ebben a pillanatban egyike a legszörnyűbb csalódásoknak, amelyekből oly bőven jutott ki nekünk a gyávaság és önzés korában.

Nem akarok személyi kérdésekről beszélni, nem sorolom fel az Ön régi barátait, akiket az új porosz barbárok száműztek az országból. Akadt egy zenész, aki szükségesnek látta, hogy Max Reinhard érdekében közbelépjen. Ön, Gerhard Hauptmann, egy szót se kockáztatott meg odaadó rendezőjének védelmére.

A porosz akadémiából elűzték Thomas Mannt, Alfred Döblint, Jakob Wassermann, — Ön azonban tovább ottmaradt Hannes Johst és hasonlók oldalán. Elégették az Ön barátainak könyveit, kitiltották Németországból a világszerte elismert könyvek százait — és Ön hallgatott.

Tudjuk, hogy Ön évek óta önkéntes elvonultságban él. De ha már senki sem bizonyult érdemesnek arra, hogy Ön exponálja érte magát, mégis reméltük, hogy fel fogja emelni szavát, ha látja, hogy minden elpusztul, ami a német irodalom virágzását lehetővé tette. Göbbels a propagandaminiszter, kinek kompetenciája minden német íróra kiterjed, elrendelte, hogy a német irodalom legyen heroikus, vagy szűnjön meg. És Ön, aki tudja, hogy a művészet csak a szabadságban élhet, tovább hallgat!

Németországban az irodalmat hosszú időre lerombolták. Ezt a rombolást jól megszervezték. A hivatalos heroizmust a Birodalom összes színházaiban mutogatják. E szervezet jóvoltából Hannes Johst „Schlageter”-ét, a megvadult ujságírói pátosz kifejeződését, egyszerre adják 300 német színházban. A szabad színpad meghalt. És Ön hallgat!

Ami még ennél is rosszabb, megölték a német könyvkiadást. Minden kiadóvállalatban ott trónol egy állami biztos barna ingben, töltött revolverrel a kezében. Kiadóvállalatokat alakítottak külföldön, Hollandiában, Ausztriában, Csehországban, de vajjon ezek a könyvek eljutnak-e majd a német olvasóhoz? Mindezt Ön jól tudja, Gerhard Hauptmann, jobban, mint mi; az Ön érdemes kiadója, Fischer, már érezte az új gazdák öklét.

Ön Sziléziából való. Sehol sem végeztek a rohamosztatok olyan ádáz pusztítást, mint Sziléziában, ahol a „Takácsok” és „Hannele” szer-

zöje a legnagyobb morális tekintélynek örvendett. A béke barátainak, Ossietzkinak és Schönaichnak sorsa nem váltották ki Önből a megbotránkozás kiáltását, de közömbösen hagyja a sziléziai munkások szenvedése is, akiket üldöznek és bebörtönöznek? De örvedetes hírt hallunk. Ön Rapallóban új drámát fejezett be, legendát, amely irreális világban játszódik. Szívesen gratulálunk Önnek a munkájához, amelyet sikerült teljes nyugalomban befejeznie. De a német nép drámája mégis közelebbről érint bennünket, mint az Öné. Az a tény, hogy Ön így el tudja szigetelni magát és nyugodtan tud élni a német barbarizmus közepette, mutatja, hogy milyen mély az a szakadék, amely elválasztja Önt azoktól, akik Önben a nem-militarista Németország szabad reprezentánsát látták.

819

Ön látta Németország borzalmas tragédiáját és tudott hallgatni! Szabad válaszolnunk a hallgatásra hallgatással, a feledésre feledéssel?

Szeretnénk elfelejteni az Ön nevét, amelyet nagyrabecsültünk.

(A „Lu” 106. számából.)

Stefan Grossmann

Vitaanyag

Helyettünk is éppen eleget beszéltek a kapitalizmus válságáról, mi tehát joggal maradhatunk meg amellett az állításunk mellett, hogy a felelőtlen politikai fenyegetődzések és jósolgatások helyett a munkásmozgalom társadalmi és szervezési kérdéseire kell hozzászólunk. A mozgalom mai válságainak kivizsgálását a munkáspártok vezetői — nem utolsó sorban személyes érdekből — minden eszközzel meg akarják akadályozni. Az általános mozgalom érdekében lépünk át ezeken a belülről és mesterségesen emelt gátakon. Szögezzük le, hogy az elméleti vizsgálódás eredményeit nem szabad elhallgatni még akkor sem, ha a rosszul vezetett pártok bürokratikus érdekei ezt megkívnák. Lehet, hogy kritikánk a mai munkáspártok vezetése és vezetői számára lesújtó, de a döntő hibákat felismerő, gyökeres változást követelő kritikát nem szabad a tévedésekben marasztalt vezetők felületesebb szempontjai alá rendelni. Éppen a végleges csőd elkerülése, a kiút keresése érdekében kell ennek a háládatlan feladatnak az elvégzésére vállalkoznunk. Szavunk a mozgalom érdekében hangzik el átgondoltan és kétértelműség nélkül.

Az alábbiakban, mint fontos vitaanyagot, azokat a kérdéseket vetjük fel, amelyekre, a munkásmozgalom utolsó két évtizedének elhibázott vonala után, új feleletet kell adnunk.

1. Az *egységfront*. Lehetséges-e a munkáspártok egységfrontja? Szerintünk nem lehetséges. A két munkásmozgalmi párt annyira eltávolodott egymástól, helytelen politikájával annyira egymás ellen fordult, hogy komoly egységfrontról ma már szó sem lehet. Ez a pillanatnyi prognózis. De ha mélyebbről fogjuk meg a kérdést, akkor ki kell hangsúlyoznunk, hogy a mozgalom kettészakadása, a két Internacionálé kialakulása nem „gaz, aljas munkásvezérek árulása” (mintahogyan ezt a

munka

pártok kortes szónokai hirdetik), hanem a gazdasági tagozódás, értelmi fejlődés, a proletariatus osztályán belüli rétegződés következménye. Kétségtelen, hogy ennek ellenére a munkásság két pártja bizonyos, alkalmi szövetségre léphetett volna egymással. De, ma már világosan látható, hogy mindkét Internacionálé vak politikája a munkásosztályon belüli ellentéteket sokkal jobban kiélezte, mint az osztály szemben állását a burzsoáziával. Az osztályon belüli „jobb és baloldali” ellentétek ma már áthidalhatatlanok. A III. Internacionálé európai pártjai az illegalitás, azaz a megsemmisülés felé kényszerülnek, a II. Internacionálé pártjai pedig a fasizmus támadásait hasonlúással, kiegyezéssel, a kispolgárság ideológiájának átvételével igyekeznek kivédeni. A leveretés esztendeiben a kommunista mozgalom a földalá kerül, a szociáldemokrata mozgalom pedig az adott körülmények között kereteit nagyrészt megtartja, de politikája teljesen kispolgárivá, jelentéktelenné szürkül. A szociáldemokrata pártok kereteiket védik a „jövöre”, de szerintünk, ha ezek a keretek túl is élnek a mai krízist, az újjáalakuló szocialista mozgalom számára nagyrészt hasznavehetetlenek lesznek. A pezsdülő, friss tartalom nem férhet meg ebben az agyagedényben.

2. *A világforradalom.* A terminusra szállítható világforradalom beígérése az utolsó másfél évtized egyik legnagyobb munkásmozgalmi hibája, sőt bűne. Az orosz forradalom után az európai forradalmak túlnyomó részben csak politikai, illetve, mint Németországban is, csak parlamenti „forradalmak” voltak. Ezeket az átalakulásokat, rendszerváltásokat a munkáspártok sehol sem tudták társadalmi forradalmakká szélesíteni. Időközben a mozgalom előretörő, aktív szakasza lezáródott. A forradalmi hullám hanyatlása után a világforradalom jelszavával való doppingolás az igazi feladatok elől elvonta a munkásság erejét és figyelmét. A sorozatos csalódások kiábrándították a tömegeket és a meglévő organizációk bomlását idézték elő. És mi több, a másik nagy jóslat, a világháború kirobbanása sem következett be. Addig bizonygatták és magyarálták a kapitalizmus csődjét, amíg teljesen megfeledeztek annak még életerős jelenségeiről. Pártvezéreink ortodox hittel a háborús veszedelmekről szónokolnak s közben az imperialista hatalmak diplomatái ravasz fogásokkal egyre messzebbre tolják ki az új háború kirobbanásának idejét. Az új világháborúra és a holnapi világforradalomra való spekulálás komoly marxista előtt ma már nem lehet egyéb együgyű csodavárásnál.

3. *Demokrácia vagy diktatúra?* A kérdésnek ilyen merev megfogalmazása szintén a két Internacionálé legnagyobb bűnei közé tartozik. Aki marxista, annak tudnia kell, hogy a dialektika törvénye szerint bizonyos fegyvereknek és bizonyos harcmodornak lehetőségei esetenként, időnként és helyzetenként változnak. Egyedül győzedelmes fegyver, vagy harci módszer sem a „demokrácia”, sem a „diktatúra” nem lehet. A demokráciába vetett vak hit ingoványra vezette a szociáldemokráciát s a legjobb szándéka ellenére is lehetőséget nyújtott az ellenforradalmi pártok fegyverkezésére és a munkásság letörésére. A komunisták diktatúra hangoztatására pozitív feleletül az ellenforradalom megcsinálta a diktatúrát, a munkásság pedig visszaesett mozgalmának egy új kezdeti stádiumába.

Nem oda, ahol évtizedekkel ezelőtt volt, ez az életalakulás törvényei szerint nem történhetik meg, hanem oda, ahonnan, ha tovább akar indulni, korszerűbb organizációk felállítására és korszerűbb fegyverzettel kell felkészülnie. Az pedig kétségtelennek látszik előttünk, hogy a fejlődésnek ebben a szakaszában elsősorban a demokráciáért kell majd harcolni, amelyben adva vannak a megszerveződés, a legális mozgalom előfeltételei.

4. *A munkásság felfegyverzése.* A munkásság felfegyverzésének követelése ma ugyanúgy üresen kongó, értéktelen frázis vagy naiv álmodozás, mint a „kapitalizmus azonali megdöntése”, „a közeli világforradalom” -s egyéb messzehangzó és káros következményű jelszavak. Minden ilyen nagyot puffanó jelszónál gondosan meg kell vizsgálnunk: mi köze van a való tényekhez. A felfegyverzés kérdésénél meg kell vizsgálnunk: kit, mivel és ki ellen? Ki ellen fegyverezzük föl a proletariátust, a „tömeget”? A nagyszerűen felszerelt rendőrségek, csendőrségek, a fegyelmezett katonaság, a tankok, repülőgépek, gázok, ágyúk és golyószórók ellen? Mivel fegyverezzük fel? Hol vannak a munkásságnak fegyverei? Ki ad neki fegyvert, honnan szerezzen, miből vegyen? Néhány pisztoly, rossz puskák és néhány kezdetlegesen kezelt gépfegyver jelenthet felfegyverkezést az állig fegyverkezett ellenféllel szemben? És kit fegyverezzünk fel? A „tömeget”, a „proletariátust”? De hiszen, mint az események mutatják, ez a tömeg öntudatlan, heterogén, az ellenforradalomnak is behódolt és éppen ezért nagyon is bizonytalan, hogy az esetleges fegyvert a felfegyverző pártok érdekében használná föl. Eltekintve attól, hogy fegyveres emberek együtt még nem jelentenek komoly hadviselő erőt és mégkevésbé fegyveres hatalmat, ha nincs meg a kellő szervezettségük és fegyveres kiképzésük. A „munkásság”, a „proletariátus”, a „tömeg” most és ilyenformán elképzelt felfegyverzése igazi szocialista, komoly marxista előtt csak üres szólam lehet. Aki az orosz példára hivatkozik, az megfeledez a cári haderő dezorganizáltságáról, a tömegeknek közvetlen háborúellenes hangulatáról és általában az adott körülményekről. Az európai proletariátus 1918-ban nem élt az adott helyzettel. A történelemnek ez a szakasza lezáródott és az új körülmények, új harci módszereket követelnek a szocialista mozgalomtól.

5. *A tömeg, az élcsapat és a vezetők.* A „tömegre” apellálás, a „tömegre” való támaszkodás hőskora lejárt. A szocialista mozgalom addig majdnem bizonyosan számíthatott a tömeg harckészségére, amíg a polgárság ezeket a tömegeket nem vette figyelembe, ameddig, mint mozgalmi tényezőt is háttérbe szorította. A szocialista mozgalom a jogtalan tömegekre hivatkozott és az ő nevükben beszélt. Hatalmas erőforrás a mozgalom számára, de ne feledjük, hogy az utóbbi időben a polgárság pártjai is a tömegekhez fordultak, ma már ők is a kispolgárság, a parasztság és az ipari proletariátus munkanélküli tömegei előtt szónokolnak, sőt a fassizmus ma már sokkal jobban és eredményesebben, mint a szocialistapártok, csakis a tömegekkel dolgozik és a nincstelenek nagy táborát mozgatja. A burzsoázia benyomult a szocialista pártok működési területére és a saját dogmatikájuk szerint verte meg őket. Így bosszulta meg magát a marxistaellenes munkásmozgalmi gyakorlat. A

marxizmus nem zárja ki az egyéni hatóerőt a kollektív mozgalmából, a munkásmozgalmi pártok azonban évtizedek óta az élcsapat és az egyéni felelősségvállalás fontosságát elhanyagolták. Ha a munkáspártok ezt a pszichológiai hatóeszközt megfelelően alkalmazták volna, ma könnyebben menne a szervezeti bürokrácia leépítése egyrészt, másrészt a fassizmus nem tudná különböző vezéreit (Hitler, Mussolini) még a munkásság nagy tömegei előtt is, mint megváltó szellemeket, mint legfelsőbb, tökéletes individuumokat kijátszani. De nem csak a Tömeg és a Vezető jelenlétében volt helytelen a munkáspártok megítélése. Az élcsapatnak egyidőben sokat vitatott kérdésében sem maradtak meg a helyes úton. Mindkét párt ifjúkorában, a hőskorszak idején, az élcsapat kérdését nagyon helyesen fogta föl és ezzel átgondoltan a mozgalmi erők összeállításának a folyamatát segítette elő. A szociáldemokrata pártok a múlt század utolsó évtizedeiben (némely elmaradt országban a XX. század első évtizedében) a kommunista pártok pedig a háború alatti és a közvetlen háború utáni években tényleg tetterős, akciókra és vezetésre képes élcsapatot szerveztek. De ezek az élcsapatok mindkét pártban, a parlamenti komédiázás közben, bürokráciává torzultak, párthivatalnoksereggé korrumpálódtak. Ez a bürokrácia már nem vezette, hanem parancsolta a harcot, nem ment elől az ütközetben, hanem kijelölte azokat, akiknek elől kell menniök. Ezek a kijelöltek pedig, ha csak egyetlen mód kínálkozott rá, maguk helyett a bürokrataaspiránsokat állították be a harc vonalba. Így folytatódhattak a felelőtlen cselekedetek sorozatai. Nagyrésztben a „vezető” rétegeknek ebből a felelősség nem vállalásából magyarázható meg a szociáldemokrata pártok passzivitása és a kommunista pártok utcai csetepatéi. Az sem véletlenség, hogy a bürokráciává korcsosult élcsapat (a kommunista pártnál) két-három évvel a forradalmak után kiadta a tömegpárt jelszót. A kommunista pártok nem állták ki az idő próbáját, feltűnően rövid idő alatt a szociáldemokrácia, sőt a polgári pártmozgalmak hatása alá kerültek. A „tömegpárt”-ból így lett tömegeket leszavaztató párt és nem zárt párt, amely, Lenin elgondolása szerint, a tömegek vezetésére hivatott.

6. *A sztrájk.* A fegyverkezésre, a fegyveres fölkelésre való fölhívás mellett leggyakrabban a sztrájk, az általános vagy részleges sztrájk jelszavát halljuk. Ez a tény is azt mutatja, hogy a munkáspártok mai vezetői minden meggondolás nélkül és tekintet nélkül a változott körülményekre, adják ki a mozgalom jelszavait. Valamikor a sztrájk, mint munkamegtagadás, fegyver lehetett a szervezetek életében, mert a munkásság legnagyobb ereje, szerepe és helye a termelésben volt. Ma azonban, a munkanélküliség, a háromnapos munkahét korszakában, a racionalizált üzemek, a géppel végzett munka idejében az ember szerepe a termelésben mennyiség szempontjából egyre jelentéktelenebb. A racionalizált üzemekben a mai munkaidőbeosztás mellett egyre kevesebb munkás vesz részt a termelésben és ez a kisszámú munkás is szabotázs vagy sztrájk alkalmával a munkanélküli tartalékseregből könnyen pótolható. A sztrájk tehát ez időben, a szó régi értelmezésében, alig jöhet számításba. Legföljebb

bizonyos speciális esetekben vagy a közüzemeknél (világítás, fűtés, közlekedés, vízszolgáltatás, élelmezési ipar stb.). Ezek az utóbbiak azonban helyenként és időnként már is a hadbírótság vagy a rögtönítelő bíróság hatáskörébe tartoznak. Ez annyit jelent, mint nyílt szembenállás a fegyveres hatalommal. Az általános sztrájk ezen a területen tehát szinte keresztülvihetetlennek látszik a törvénykezési forma és a nagyszerűen működő ellenorganizációk miatt. A munkásság fegyverei — ameddig a termelésből való kirekesztettsége tart vagy éppen növekszik — másutt keresendők. A munkásság tömegei ma nem a termelésben, hanem a fogyasztás területén jelentenek forradalmi erőt. A társadalmisított munka problémájának részleges megoldása után fölvetődött a javak társadalmi elosztásának égető problémája. Meg kell tehát vizsgálnunk a munkásságnak, mint fogyasztónak helyét, erejét, jelentőségét a társadalomban és meg kell kísérelnünk a módját, hogy a termelésben jelentőségüket veszített tömegek, mint fogyasztók, élelemre szoruló, ruhát viselők, lakásbérlők szóljanak bele a kapitalizmus gazdasági rendjébe. Természetesen, nem gondolhatunk a fogyasztási szövetkezetek vérszegény kísérletére, amely a kapitalizmusnak gyöngye kapitalista eszközökkel igyekszik konkurrenciát csinálni. A munkásfogyasztóknak komoly megszervezését, ezeknek a szónoklatokkal, jelszavakkal, ígéretekkel, vagyis a semmivel ki nem elégíthető erőknél a harcba állítását kell előkészíteni.

7. *A munkanélküliség.* A szocialista mozgalom azzal, hogy elsődlegesen és majdnem kizárólagosan csak a termelésben álló munkást vette számításba, a munkanélküliség ma már döntő problémáját is elhanyagolta. A munkás ezelőtt is gyakran volt abban a helyzetben, hogy kikerült munkahelyéről, de akkor ez átmeneti, a munkás életében részleges állapot volt. Két munkahely között egyideig nem kapott munkát. Ma azonban a munkásság tíz milliói, mint állandó állapotra éppen a munkanélküliségre rendezkedhetnek be. A kapitalizmus előbbeni válságszakaszában megtörtént, hogy bizonyos szakmákban részlegesen felütötte fejét a munkanélküliség, de más szakmákban kisebb-nagyobb zökkenővel tovább folyt a munka. Akkoriban munkanélküli suszterek, vasmunkások, vagy kőművesek voltak, ma általánosságban munkanélküliek vannak, akik különböző szakmákból összedobált milliók s már függetlenül valamikori szakmájuktól önálló kasztot, tábort alkotnak. Már nemcsak a kapitalista rend áldozatainak, hanem a munkásosztályon belül is kisémmizett, elhagyatott páriáknak érzik magukat. Úgy érzik, hogy érdekeik a dolgozók érdekeitől különböznek s egyre inkább a gyűlölködés, mint az osztályszolidaritás érzése mélyül el bennük. Nem látják az utat, ami visszavezetné őket a gyárakba, az üzemekbe, a pultokhoz és munkapadokhoz s nincs rá reményük, hogy valaha is, mint számottevő tényezők, beállhassanak a termelésbe. Észre kell vennünk, hogy az utóbbi évtizedben a munkásosztályon belül két tábor: a negyedik és az ötödik rend áll egymással szemben. A munkásmozgalomnak tehát, ha valóban az össz munkásság képviselője és harci tábora akar lenni, nem a munkában élők és nem a munkát elvesztettek külön-külön frontját kell képviselnie, hanem meg kell találnia azt az irányvonalat, amely mind a két front érdekeit egységesen és eredményesen szolgálja.

K. L. és N. J.

(Folytatjuk)

munka

Likiangja: Taiikai

Népünk szegény és az ország nagy. A föld meztelen és minden rizszem vízre szomjas.

Hegyek között élünk.

A fenyők zölden állnak a lejtőkön. A csúcsokon feketék.

Három fenyő áll a falu közepén. A szél az északi hegyekről a völgybe fúta őket.

Az első aranyként ragyog gyökerétől-koronájáig, a második, miként az ezüst, de a harmadik feketén áll a másik kettő árnyékában.

Évszázadok ereje bennük.

A folyót, mely földjeinket öntözi úyhívják, a „Békességes”.

Gyermekkoromban tudtam, miért. Most már senkisé is tudja,

Igy indult el Apám is, Anyám is. A távoli lejtőkön zöld fenyők hívnak.

A csúcsokon feketén állnak a fényben.

Lépcsők változtatják az élet ábrázatát.

Tizenhét éves koromra nagy lettem és erős. De gyenge volt az aratás.

Az utolsó szem gabonát elvitték az adószedők.

„Mit eszünk majd?” — kiáltotta Apám.

A hivatalnokok megálltak az ajtóban és szűrős szemmel visszanéztek.

Fufuma az Apám karját fogta és visszament vele a házba.

Fufuma volt a legöregebb a faluban. Neki köszönhették a falubéliek, hogy senkit sem öltek meg az adószedők. Tiszteltem Fufumát.

Ama szűkestendőben az adószedő hivatalnokok szigorúbbak voltak a fagynál. A vidék helytartója háborút viseit és követelte az utolsó rizszemet is. Sárgulástól kizöldülésig, vetéstől aratásig éhezett a falu.

Fiatal voltam, nagy és erős. Háromszorosan éreztem az éhséget.

Először éhség volt, azután hideg volt s magas hó hullt fölé.

Éhséglázás vadállatokként törtek ránk éjek és napok.

A legádázabb hidegben házról-házra járt Fufuma. Mikor egyszer meglátogatta beteg Apámat, mondta: Hideg, árvíz, szárazság és éhség: kísérteties hatalmak. Vetünk és gyomlálunk, aratunk és házakat építünk, hogy ellenálljunk e hatalmaknak. De Ők erősebbeknek mutatkoznak. Csak a Szellem erősebb a hidegnél, szárazságnál, éhségnél. A Szellem erősebb, mint a testünk. Hatalmasabb a halálnál is!

Ezen a napon Taiikait hollócsapatok támadták meg a falu előtt. Segítségért kiáltott. Segélykiáltásai borzasztóbbak voltak az éhes madarak kiáltásánál. Az emberek kirohantak. Taiikai arccal a hóban feküdt.

Fölemeltem. Balszeme véres luk volt. De kezei a zsákmányt szorongatták: egy megfojtott varjút. Az emberek széttépték az állatot és mohón nyelték a huscafatokat.

Sebe az arcán nem akart gyógyulni. Mellettem aludt. Sohasem hallottam jajveszékelnit. Amikor a hó elolvadt, a víz emelkedni kezdett. A faluban összeállt húsz ember, hogy a hegyekbe menjenek rizst kérni.

Taiikai és én, titokban mögöttük sompolyogtunk. Mint a többi emberek is, faedényeket vittünk a vállunkon. A hegyekben az emberek melléig ért a hó. Patkányokként ugráltunk nyomukban, fel a hegynek.

Délben elérték Csengszihov házát.

„Irgalmazzatok! — Adjatok rizst! — Éhezünk!”

„Az uraságnak nincs rizse! Üresek a csűrök!”

„A csűrök üresek és koldusokkal tele az ország — Nincs rizs!”

Az emberek továbbmentek. Egyikük sem szólt egy szót sem.

Taiikai körülnézett és följebbtolta szeméről a kötést. Még látta, hogy ott áll az intéző.

„Talán ad enni, ha látja a kiszúrt szememet.”

Nem tétozáztunk és visszamentünk.

„Rizst egy vak koldusnak!” — kiáltott be az intéző a házba.

Taiikai odanyujtotta a faedényt. Egy lány megtöltötte.

„És nekem?” — koldultam.

„Végy tőle. Nincs több rizsünk.”

Engedelmeskedtem. A rizzsel teli edény látása örüllté tett. Az égető éhségben, mint egy farkas vettem magam Taiikaira. A rizzsel teli edény a hóba hullt. Erősebb voltam, mint Taiikai. De ő dühösen visszalökött. Elcsusztam és fejfel a kövekre zuhantam, hogy elvesztettem az eszméletemet.

Mikor felébredtem, Taiikai térdelt mellettem. A kiömlött rizst felszedte a hóból és elémtartotta az edényt a kétszeres adaggal:

„Ez a te részed s Apádé!”

Hallgatva ereszkedtünk le a völgybe.

Atyám éhenhalt.

A földek voltak az örökség, melyeken csak az adósság nőtt.

De az új aratás jó volt. Az emberek mind künn voltak a földeken az asszonyaikkal. Csak Taiikai földjei heverték parlagon. A hegyekbe ment.

Senki sem tudta, hova.

A hivatalnokak háromszoros kamatot szedtek az aratásból. Valami még maradt és én feleségül vettem Ajuhit.

Tavasszal Ajuhi mellettem dolgozott és az új aratásra egy gyermeket hordott. De ez szegény aratás volt.

Mikor Ajuhi megszülte a második fiút, még szegényebb volt az aratás és a hivatalnokok jégnél keményebbek.

Aratástól-aratásig évig nőtt az éhség. A legmélyebb szalmában sem hagyott aludni s melegedni a fagy. A harmadik fiú akkor érkezett, amikor delelt a nap új aratásunk felett.

A nap felrepszette hevével a földet. Éjjel nappal vizet hordtam a földre, hogy megmentsem az aratást.

Ekkor katonák jöttek a faluba.

Egyikük szembefutott velem a vizesároknál.

„Hé! Idegyere!”

„Hová?”

„A faluba.”

Bizalmatlanul mentem vele.

Kiáltozás és parancsok a házakban. A fenyők alatt tíz falubéli fiatalember állt sorban.

„Tizenegy” — kiáltott a vezető és a többi közé lökött.

„Mit jelentsen ez?” — kiáltottam.

„Kulik a hadseregnek” — felelte a vezető.
Láttam Ajuhit és a gyerekeket. Egy rács bajonettekől elszakított tőlük.
Ajuhi rámnézett, de a fájdalom nem nyitotta meg ajkait.
Félig állt a nap a láthatáron; ekkor a bajonettek kikergettek az éjszakába.
Teherhordók voltunk végtelen utakon, hegyeken-völgyeken át.
Egy éjjel didergő kezeim Ajuhit keresték.
Lövések zavarták el álmomat.
A katonák eldobták fegyvereiket, a teherhordók terheiket és föl-le rohan-
tak a lejtőkön.
Fölugrottam, hogy meneküljek a többi után a sziklarenetegbe.
De a golyók gyorsabbak, mint a leggyorsabb riksakuli.
Egy golyó átfúrta a kezemet.
A hideg kövek enyhítették fájdalmamat.
Ekkor valaki felém mászott.
„Taiikai’ — kiáltottam az egyszemű arcba. — „Taiikai!...”
Tépést csinált az ingéből és sebesült kezemre tette.
A vér lefolyt a köveken át a síkságra. Fölötte tüzes edényként függött
az ég. ford.: Vajda János

Élet és társadalom*

„Ahhoz, hogy az életet átalakíthassuk,
meg kell előbb ismernünk.”

I.

A szocializmus megvalósításának objektív és szubjektív feltételei vannak. E két tényező dialektikusan befolyásolja egymást s egyik sem választható el a másiktól... „Meghatározott feltételek és körülmények között — írja Engels — mi magunk csináljuk történelmünket. E feltételek között végső soron a gazdasági tényezők a döntők... De aki azt állítja, hogy a gazdasági tényező az egyedüli formálóerő, az frázist mond... A gazdasági tényező az alap, de felépítmény különböző megnyilvánulásai... mind alakító hatást gyakorolnak a történelemben és sok esetben annak menetét is meghatározzák.”

Az anyagi tényezők hatnak az emberre és az ember visszahat reájuk. Így áll elő a történelem menetét kitevő „számtalan akarat össze-
ütközésén keresztül” a társadalmi cselekvések hosszú láncolata. A hatás-
nak és a visszahatásnak ebben a folyamatában így az ember cselekvése,
állásfoglalása, emberi tartalma, szubjektivitása döntően fontos tényező
lesz, mert a hatás és visszahatás *nem automatikus*, az emberek saját
drámájuknak nézői, de egyúttal szereplői is... „az emberek maguk
csinálják történelmüket”. Azt tehát, hogy az emberek miként csinálják
történelmüket, milyen módon építik az életüket, *az is* meghatározza, hogy
a gazdasági tényezők milyen módon hatnak reájuk.

Gazdasági alap, kapitalista termelés, kollektivizmus, politikai rend-

*) Hasonló című könyvem előszava.

szer, társadalom satöbbi, mindezek csak fogalmak, bizonyos értelemben általánosítások, *gyűjtőnevek*, amelyek mögött a társadalom mozgását meghatározó tények, intézmények vannak s mi csak ezeken keresztül ismerhetjük meg azt, hogy milyen a gazdasági rendszer és milyen a társadalom. A gyűjtőnevek mögött vannak azok a tényleges körülmények, amelyek között az ember szükségleteit kielégíti, életét leéli. *Valamely gazdasági és politikai rendszer hatását közvetlenül a kulturális munka, lakás élelmezési és más hasonló viszonyokon keresztül mérhetjük le.* Szubjektív magatartásunkat eldöntő érzelmeinkre elsősorban ezeknek az anyagi és szellemi szükségleteknek kielégítési körülményei hatnak; így alakul ki a jellem és a szokások nagy része. Az embert elsődlegesen hétköznapi élete formálja.

A mai technikai civilizációban, a termelőerők társadalmi fejlettségében és az általános kulturális nivóban adva vannak a szocializmus objektív feltételei, de a szubjektívek hiányoznak. A társadalmi küzdelmek élesebbek lettek. De ugyanakkor a gazdasági, politikai és társadalmi gátlóerők mellett, a proletariatusnak nemcsak osztályöntudatlan, hanem tudatos rétegeiben is belső gátlások vannak jelen, amelyek igen hatékonyan befolyásolják a társadalmi fejlődés útját.

A társadalom ellentéteken keresztül fejlődik. A proletariatus sorában megmutatkozó ellentéteket éppen annyira nem ismerték, mint magát a proletariatusot, amelynek összetétele 1918 óta nem csak mennyiségileg, hanem minőségileg is megváltozott.

A proletariatusot főképpen hétköznapi életén keresztül lehet megismerni. Itt mutatkoznak meg legfeltűnőbbben a társadalmi osztálykülönbségek. Ez az a tulajdonképpeni alap, amelyen társadalomalakító törekvések szükségszerűen kialakulnak.

A mindennapi életnél azonban figyelembe kell venni annak bizonyos fokú merevségét, amely a kérdést kérdéssé teszi. A hétköznapi élet nem mozgékony. (A lakásviszonyokat pl. nem lehet gyorsan megváltoztatni, holott a lakásnak igen nagy hatása van az ember szubjektivitására.) A mindennapi életben mindig *több a múlt, a tegnap, mint a jelen.* Az ember életfunkcióinak egy része pedig éppen azért, mert mindennaposak, mert a születéstől a halálig elkísérik, mechanikussá válnak. Ezek a mechanikussá vált életfunkciók mintegy *beépítik* magukat, a társadalmi munkamegosztásban szükségszerűen önállósult (de azért folyton alakuló) intézményekbe. Az ember sokszor anélkül, hogy tudna róla, *beleszokik* a dolgokba. De különösen beleszokik a proletariatus egy nagy része, amelynek önállóságát leginkább befolyásolja a társadalmi rendszer. A proletariatus éppen osztályhelyzete miatt hajlamos olyan fetisizmusra, amely a mai társadalomban szükségszerűen mechanikussá vált életfunkciók lelki hatásaként keletkezik.

A mindennapi életből érthetjük meg az osztályküzdelmeket, de azok gátlásait is. A mindennapi élet vizsgálata nemcsak lélektan, nemcsak kultúrtörténelem, hanem egy új szintetikus emberismeret tudománya, a társadalom egy igen jelentékeny és nagy történelmi feladatok elvégzésére hivatott osztályának keresztmetszete, amely nélkül alig érthető meg a szocializmus elméletének és gyakorlati összefüggéseinek iránya, elhajlása,

munka

zökkenői, kanyargásai. Ez a vizsgálat bátran szembenéz a kellemetlen tényekkel is, nem azért, hogy megalkudjon azokkal, hanem hogy felkutassa a legyőzendő nehézségeket. *Nem pesszimista és nem optimista.* Tényeket szögez le, tudatosítja a jelenségeket, *különösen és főképpen a gátlásokat*, amelyek a proletariatusban a mai társadalom szükségszerű hatásaként jelen vannak. Ezt a tudatosítást nem úgy állítja be, mint a felszabadulás egyetlen útját s azt sem hangoztatja, hogy a jelenlévő gátlások csak egyedül ezekre a körülményekre vezethetők vissza. Csak épen kihangsúlyozza a mindennapi élet fontosságát, egyben tudomásul veszi azt, hogy az ideológiák mozgása lassúbb, mint a társadalom gazdasági alapjának változása. Tudomásul veszi, hogy az ideológiák mozgása különösen lassú volt az elmúlt két évtizedben. Az utóbbi esztendőök gazdasági, technikai életében beállott forradalmi változásokban a proletár, mint ember, minden más látszat ellenére, öntudatában, emberi bensejében messze elmaradt a modern tőkés társadalom *valóságos mozgató erőtől.* Az élet 1933-ban jár s a proletariatus legfeljebb ha 1914-ben botorkált s minden látszólagos előrelépés ellenére, érzésben, gondolkodásban, szokásaiban konzervatív maradt. Egy kisebbségtől eltekintve a proletariatus belsőleg inkább kispolgár, mint szocialista.

A proletariatus nem választható el a kapitalizmustól, amellyel éles ellentétben áll, de szorosán hozzá is van növe és csak a kapitalizmussal szűnik meg. A proletár meghatározás osztályhelyeztetet jelent, azok osztályhelyeztetet, akik termelőeszközök hiányában kénytelenek eladni munkáerejüket. De ugyanakkor, amikor munkájukkal a kapitalizmus szolgálatára állanak, és annak értéktöbbletet termelnek, anyagi körülményeik nyomása alatt, mind tudatosabban fordulnak ez ellen a termelési rendszer ellen.

A proletariatus így ellentétekből tevődik össze. Az ellentét élete *minden mozzanatában* megnyilvánul.

A proletariatus objektív társadalmi és történelmi helyzetében forradalmi, egyes személyében szubjektíve konzervatív lehet. Ugyanakkor, amikor egy új társadalmi ideál megvalósításának az alapja, ugyanakkor szubjektívitasában antiszocialista is lehet. Ez általában az osztályöntudatlan rétegekre vonatkozik, de a konzervatizmus, a magukat „radikálisoknak” és öntudatosnak nevező rétegekben is megvan. *Mert a radikalizmus és osztályöntudat nem mindig jár együtt.*

A szegénység osztálytagozódás eredménye, amelyben nagy dinamikus társadalomalakító erők vannak. A szegénység azonban szubjektív hatásaiban a fejlődés gátlója is lehet. Az objektív és szubjektív tényezők egyensúlyállapota az osztályöntudat arányában változik. A fejlett osztályöntudat feloldja az ellentétek okozta gátlásokat. Az osztályöntudat elválaszthatatlan a társadalmi és emberi öntudattól, amely viszont szorosán összefügg azzal, hogy a társadalom fejlődésében milyen magaslatot ért el. De a társadalmi fejlődöttség és a társadalmi, emberi és osztályöntudat közötti kapcsolat nem mereven sematikus, közbül olyan lélektani és kulturális erők is jelentkeznek, amelyek hatóereje semmivel sem kisebb, mint a gazdaságiaké.

Sokáig nem akarták pl. észrevenni azt, hogy a nyomor egy bizonyos

ponton túl nem forradalmasít, hanem ellenkezőleg a proletariátus korrumpálódását és züllését idézi elő. A nyomor gyengíti az ellenállóerőt s ez ideológiában a polgárosulást segíti elő, másrészt az individualista módszerekhez vagy a bűnözéshez vezet. Igaz, hogy a lopás, sikkasztás ésatöbbi a magántulajdon társadalmának bűnei, de ezek a bűnözők bármennyire is áldozatok, olyan eszközöket választanak, amelyek elhatárolják őket az osztálytudatos proletároktól. A nyomor demoralizálja és emberségében ássa alá a proletariátust s akik a szent szegénységet dicsőítik a szegénység megértése helyett, erkölcsileg mélyen felháborodnak a nyomorban élő rétegek fertőjén. A falvak sötét szobáiban épenúgy, mint a nagyvárosok perifériáin, dúsan tenyészik ez az élet. Berlinben néhány évvel ezelőtt az egész világ érdeklődése közben hetekig tárgyalták egy alig tizenhatéves leány ügyét, aki tizennégy éves korában szeretője lett egy idős külvárosi órásnak. A leány barátai unszolására megölte az órát, akitől gyereke is lett. A tárgyaláson feneketlen mélységekben tárult fel a leány züllöttsége, durvasága, cinizmusa. A lapok szörnyülködtek s mi akkor láthattuk, hogy az a proletár, aki idáig jut el, mennyire távolesett az osztály céljaitól, mint mindazok nagy része, akik egész életükben a nélkülözés karjaiban vergődtek s nem tudják miért, mi okból kerültek oda s miért vannak ott kora gyermek éveiktől késő öregségükig.

A gyermek úgy él itt a nyomorban, mint a mocsárban s ki tudja mi válik belőle, merre tereli őt az élet, hogyan fog reagálni a külső behatásokra? Hogyan reagál a nyomorra, amelynek egyik legsúlyosabb következménye az, hogy megöli az ember szellemének érzékenységét, eltompítja az intellektust, ellenben annál jobban túlfeszíti az érzelmi életet. S ez valami egészen sajátos kisebbségi érzés kíséretében, vagy szentimentalizmusban, tompa mély kábultságban, vagy hisztérikus túlérzékenységben, az öngyilkosságra és gyilkosságra való hajlamban mutatkozik meg.

A kisebbségi érzés viszi el a proletariátust más osztályok utánzásához. És itt kell keresni konzervatizmusa gyökereit is. Ha nem érezné alacsonyrendűségét, nem igyekezne hasonulni a felette álló osztályokhoz, hogy ezzel a hasonulással eltüntesse a különbségeket és akkor nem ragaszkodna mereven bizonyos dolgokhoz, amelyek szerinte ugyancsak a különbségeket vannak hivatva áthidalni.

A szegénységnek önálló karaktere van, amely ellentétben áll az uralkodó formákkal, de ugyanakkor annak leutánzására is törekszik. S ez már csak azért is nagyon érdekes, mert a polgárság egy része, a társadalom bomlásával egyidejűleg elugrik saját talajáról, mindinkább látja a válságot s felbontja kereteit, amelyet a proletariátus átvesz és megőriz.

De ugyanígy élnek benne a lumpenburzsoazia szokásai és ugyanígy használja a külváros argot-ját, vagy jassznyelvét, aminthogy az ősi népszokások csökevényei is fellelhetők életében. Ezek a sokhelyről kiinduló és egy pontban összefutó ferde jellemvonások sokszor bátorsággal, egyszerűséggel, világos látásmóddal, szolidaritással párosulnak, ugyanakkor, amikor misztikus hajlamok, érzelmi lázongások s a tehetetlen düh káromkodó kitörései is jelen vannak.

Minél élesebb lesz a társadalom válsága, annál világosabban domborodnak ki az értékek s ugyanakkor az is, hogy sok proletár a lelke mélyén a körülmények által akadályozott kapitalista s ekkor észre lehet venni azt is, hogy a nagy tömegek mennyire nem veszik tudomásul azt, hogy átmeneti periodusban élünk, hogy a felbomló régi és a még kialakulatlan új társadalom között élő nemzedéknek nagy feladatokat kell beteljesíteni. Hiszen annakidején a kapitalizmus kialakulása is rengeteg áldozatot követelt, amit a nagytömegek nem képesek tudatosan vállalni. Hamis és káros beállítások miatt a forradalmat a paradicsomkertbe való ugrásnak képzelik el, ha egyáltalában foglalkoznak ezzel a kérdéssel, mert a forradalmat nem történelmi folyamatában és történelmi szerepében, hanem lenyomorodott szubjektivitásukon keresztül nézik és értékelik.

Ezt a szubjektív értékelést a proletariatusra jellemző nagy *örömség* táplálja. Mert minél nagyobb a nyomora, annál mohóbban, annál türelmetlenebbül vágyódik a pillanatnyi öröm, a jókedv után, annál jobban megejti a csillogás. Ez a nagy örömség az osztálytudatos rétegekben is megvan, mennyivel inkább él a táncészség, a filmromantika iránti fogékonyság, és a külsőségek iránti hajlamosság az öntudatlan tömegekben.

Mégis mindezek mögött a jelenségek mögött, friss, elhasználatlan erők bújnak meg. A sorból egy-egy előrelépő egyéniség mutatja, hogy ezek az erők az új társadalom építő energiáit és az új ember magvát rejtik magukban. A proletariatusban objektíve a fejlődöttebb holnap él, minél inkább társadalmasodik és tudatosodik, annál inkább feloldódnak benne az ellentétek s annál inkább alakul át a mennyisége minőséggé.

Ez a minőségi átalakulás azonban egyelőre nem következhetett be, mert a proletariatus csak mennyiségében, főleg szavazóalanyok formájában kezelték és megfélemeztek arról, hogy nemcsak az iparilag fejletlen, hanem a legfejlettebb államokban is óriási tömegek élnek, a marx-előtti idők állapotában, ideológiájában, szétesettségében, leragadottságában.

Gró Lajos

Az alábbi közlemény jelent meg a lapokban:

ELADÓ GYEREKEK. Eladnám kenyérhiány miatt négy kislányomat és egy kisfiamat. Érdeklődni lehet Német Ferenc, Pestszentlőrinc államí lakótelep 138. IV.

1933 július 1-ét írunk és megállapíthatjuk, hogy a modern rab-szolgakereskedelem hajnalán vagyunk. Hiába volt a jobbágytörvény eltörlése, a modern szakszervezetek fölállítása: a nincstelen ember visszasúszott az ókorba — nem csak munkaerejét, nem csak a nemiségét, hanem a gyermekeit is a piacra viszi. Az újságíró beszélgetett *Német* Ferencnével és az anya 50 pengőt remél egy-egy gyerekéért. „Derék, egészséges emberkék, mondja, többet is megérnek!” Így gondolkodik az anya, de tekintve a piac mai állását, kívánsága aligha fog teljesedni.

Mit hozzak néked, kedvesem?
Bort búzát, vagy aranyat?
Borom nincsen, búzám nincsen,
aranyat még nem is láttam.

A világ változik és mi változik a te életedben?
Paraszt vagy, szegény, földhözkött emberállat.
Minden gondolatod, vágyad és cselekedeted alá van rendelve valakinek,
akit nem ismersz és akitől rettegsz csöppnyi gyerekkorod óta.
Nem jelenhetsz meg előtte instanciázni,
a baromi munka és az együgyű alázatosság a te sorsod.
A föld, sóhajtod hajnalonként és este lámpaoltás után is azt sóhajtod:
a föld!

A városiak olykor beszélni szoktak rólad, a grófok dicsérnek a parlamentben
s a kispénzü polgárok szidnak a mészárosok, pékek és gyümölcsárosok
pultjainál.

Egye meg a fene a városi naplopókat, gondolod a zsiros kalapod alól
s kaszával a váladon indulsz ki a búzatáblára.
Mit tudsz a költőkről, akik verseket firkálnak rólad különböző ujságokba?

Semmit! No lám, a te életedben is vannak pillanatok,
amelyek megóvnak a szapora férgektől és a fecsegő emberektől.

II

Este van és a legény átnéz a lányhoz a szomszéd portára.
Kint állnak a pitvarban s a belsőházból idehallani az öregek szuszogását.

A hasas macska fönt ül a polcon és világít a zöld szemével.
A legény hátraböki a kalpját és azt mondja:

— Elgyüttem ezen az estén, mert igen, igen vágyakoztam utánad.

— Ha elgyütt, hát itt van — feleli a lány — mit tehetek én erről?

— Hát te nem vagy az enyém?

— Az édesapámé, meg az édesanyámé vagyok.

Ezt mondja a lány és hagyja, hogy a legény odanyuljon a rojtos kendője alá,
amit az édesanyja vett neki, hogy ne ácsorogjon félig pucéran az estékben.

Hegyes, kemény mellei vannak, ezt már érzi a legény és azt is érzi,
hogy a bőre

meleg és sima, mint a frissen sült kenyér héja.

A legény még szól valamit és a lány nem szól semmit.

Kint a fekete kankutya veszettül ugatja a holdat
s a macska a polcról idevilágít a zöld szemével.

III

Az ember a hegyekből jött meg a két gebével.

*— A birkák meglennének, mondja, de azt a kehebbik juhászt elvitte
az ördög!*

Alkonyodik. A levegő édeskés és hallani a méhek zümmögését.

*Az aszony a nagyólból lép ki sajtárral a kezében és vörös kendővel
a fejubuján:*

— Ha jól hallottam, azt mondta, kend, hogy a birkák meglennének?

— Meg azok! Meg vannak egy szálig.

— Hála az én jó Istenemnek!

IV

A világ változik és mi változik a te életedben?

*Isten háta mögött láttad meg a napot és azóta sem kerültél közelebb
a világhoz.*

*Mit tudsz te az amerikai börzéről, az indiai gyapotfarmokról
és az épülő Oroszországról?*

*Paraszt vagy, dolgozol a földeken, gabonát zsákolsz és angolkóros
gyerekeiddel teletömöd a falvakat.*

*Megsüvegeled az uraságot
és jókarban tartod az állataid.*

*Valamikor a vándorok tőled kapták a kenyeret, most magadnak sincs
egy betevő falatod.*

*Öntözéshez nincsenek csatornáid, a föld megdolgozásához nincsenek
szerszámaid.*

Egyhelyben állsz és várod, hogy valaki megváltson terheidtől.

Boldogságos ünnepe lelkednek, hogy vasárnap délelőtt

összecsődülhettek a jegyző háza előtt,

leborultok a szabad ég alatt és hallgatjátok a misét,

amit rádión küld felétek a város.

Kassák Lajos

Klara Zetkin

élt 76 évet. Született Németországban, meghalt Oroszországban. Az az út, amit a születés és a halál állomása között megjárta töretlen, hepehupás út volt, alig járta meg valaki előtte s az elszánt vándoroktól bátorságot, kitartást és áldozatkészséget követelt. Klára Zetkin az apostolok és honalapítók közé tartozott, előljárt, hogy kitapossa az utat a munka rabszolgái, a szabadságra és igazságra vágyakozó emberiség előtt. Kispolgári családból származott, tanítónőnek készült és szocialista lett, a marxizmus agitátora. Egész fiatalon a szociáldemokrata nőmozgalom előharcosa, ő szerkesztette ennek a mozgalomnak első jelentős lapját, a „Die Gleichheit”-et és 1915-ben ugyancsak ő szervezte meg a szocialista nők háborúellenes összejövetelét Bernben. Nem volt magasröptű teoretikusa a mozgalomnak, de mindig ott járt az élen, ahol komoly munka elvégzésére, bátorságra és áldozatkészségre volt szükség. Nem járta meg

833
azt a kálváriát, amit Vera Figner, mozgalmi szempontból mégis hasonlóképpen megbecsülést érdemelt. Kautsky generációjához tartozott, évtizedeken át harcostársak voltak, de 1914-ben, mikor a mozgalom keresztúthoz érkezett: Kautsky jobbra, a polgári demokrácia irányába, Klára Zetkin pedig balra, a kommunizmus felé indult. Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht oldalán folytatta a harcot, résztvett a Spartacus-lázadásban, ott volt a K. P. D. megalapítói között és 1920-ban kommunista képviselő lett. Élete végéig tagja maradt a német parlamentnek és Hitler uralomra jutása előtt ő volt a birodalmi ülés korelnöke. Szerintünk ez az egyetlen sötét pont Klára Zetkin mozgalmi életében. Ő, aki párttagsága fenntartása mellett is mindenkor a legetikusabb és legcélibányosabb módját találta meg a harcnak, ekkor már öregén és betegén nem tudott világosan mérlegelni, belekerült az áradatba és engedte sodortatni magát az által a pártmagógia által, amely néhány hónap multán a mozgalom összeomlását eredményezte. Ma szinte úgy látjuk, Klára Zetkin szimbolikusan feláldozta magát azelőtt a tömeg előtt, amelynek a felszabadításáért egy emberöltön át józan ésszel és csüggedetlen akarattal küzdött. A német parlamentben akkor, amikor az már a „törvényhozás házából” nyilvánvalóan cirkuszporonddá alakult át, Klára Zetkin, a német munkásmozgalom egyik vezető egyénisége, „a forradalom anyja” beült az elnöki székbe és szónokolni kezdett a jogról és az igazságságról, az emberiességről beszélt ott, ahol az emberetelenség ütötte fel főhadiszállását. Szegény öregasszony fölött elrepültek az idők, Moszkvából érkezett és Berlinben nem látott tisztán a legtragikusabb pillanatokban.

És remélhetőleg így, ezzel a tisztán nem látással távozott is el közülünk Klára Zetkin. Hiszen ez a tisztán nem látása, ami a német birodalmi gyűlés elnöki székében olyan tragikómikusan hatott, az élet utolsó pillanataiban az enyhülés és a boldogság érzetét adhatta volna meg az öreg harcosnak. Ha többet nem, de annyit valamennyien megérdemelünk a sorstól, hogy egy pillanattal szívünk megállása előtt, szemünk láttára össze ne omoljon az az épület, melynek malterébe a vérünket kevertük és a tégláiba csontjainkat törtük bele.

Van könnyű és felszabadító és van gyötrelmesen büntető halál.

Gondoljuk el, hogy nálunk Szabó Ervin, a magyar szocialista mozgalom legjelentősebb alakja a forradalom kirobbanásának idejében halt meg és még kegyesebb volt a sors Leninhez. Aki egy életen át harcolt a sötétség ellen, fényességben vonult el a megérdemelt nyugalomba. Klára Zetkin, a legnagyobb bajtársa, ha utolsó napjaiban még kezébe vette az ujságot, a német események olvasása közben úgy érezhette, hogy ő már meghalt, mielőtt a valóságban csakugyan meghalt volna. A német munkásmozgalom összeomlásával Klára Zetkin elveszítette a 76 esztendő értelmét, hitének vissztükröződését, cselekedeteinek következményeit. Álom volt számára az élet, aminek ő maga volt a fénye és ő maga volt az edény is, amiben ez a fényesség lobogott.

munka

Kurt Eisner és Gustav Landauer

A forradalmi tradíciókhoz híven Klára Zetkint Moszkvában helyezik majd örök nyugalomba, nevét bevésik a Kreml falába és tetemét egy sorba helyezik Lenin és John Reed tetemével. Barátaitól és elvtársaitól ez a megtiszteltetés kijár Klára Zetkinnek, mint ahogy két forradalmár társának, Kurt Eisnernek és Gustav Landauernek kijár haláluk utáni meggyalázásuk a hitlerizmustól. Ugyanazokban az órákban, mikor Klára Zetkint temetik Moszkvában, a müncheni városi tanács a nemzeti szocialista frakció indítványára elhatározta, hogy a két baloldali szocialistának, Kurt Eisnernek és Gustav Landauernek a sírját felásatja és földi maradványaikat eltávolíttatja a temetőből. Amíg történelmileg megállapítható, hogy a forradalom képviselőiben mindenkor élt a humanizmus szelleme (a forradalmak elbukását nem utolsó sorban éppen ennek a szellemnek a túltengése okozta), hogy a forradalom igazi katonáit nem a bosszú, hanem a felszabadulásba vetett hit vezérelti, addig s ez ma már szintén történelmileg megállapítható, az előretörő ellenforradalom vérben gázol és hetediziglen büntet. Kurt Eisner és Gustav Landauer annakidején a bajor ellenforradalom áldozatai lettek. Elsődlegesen írók voltak. Eisner egy ideig a szociáldemokrata „Vorwärts” szerkesztője volt, később a független szocialistákhoz csatlakozott, résztvett a háborúellenes mozgalmakban, majd a bajor forradalom egyik vezérlő alakja lett. 1919-ben, mint kormányelnököt, Arco-Valley gróf meggyilkolta. Landauer anarkista velleitársú író és publicista. Komoly jelentőségű tanulmányokat írt Shakespeareről és a francia forradalomról. A bajor kommunista köztársaság leverése után gyilkolták meg az ellenforradalmi alakulatok. A proletárdiktatura közoktatásügyi népbiztosa volt, a szellem felszabadulásáért küzdött és megölték az anyagi javak magántulajdonosainak szolgálatában álló zsoldosok. Bebizonyosodott rajta is, mint annyi elődjén, hogy aki a szellem felszabadításáért harcol, előbb-utóbb beleütközik a magántulajdont védő fegyverekbe. Az általános emberi megbecsülésért szálltak síkra és ez olyan megbocsájthatatlan véték a győztes ellenforradalom szemében, hogy haláluk után másfél évtizeddel holttestüket felássák a földből, hogy emléküket a halottak kertjéből is kiűzzék. A hullarabló hiénákra gondolunk ezzel a vérlázító aktussal kapcsolatban és hisszük, hogy Kurt Eisner és Gustav Landauer elképzelései és cselekedetei kiölhetetlenek a haladó emberiség emlékezetéből.

Földes István

Ismeretlen korok fekete erdőmélyéből jövünk
mi, az Isten kárhózzottjai,
életerős emberek, akik naponta megvetjük a gyalázatos halált.
Makacs és pontos gépek vagyunk, remény és félelem nélkül valók.
Az idő fáradhatatlan tovaforgó tekerceire írjuk
vérbe és könnybehaló életünket.
Aknák bűzében fetrengünk, törjük magunkat,
inségben élünk és adósságban halunk meg.
A feneketlen tengereket szántó hatalmas hajók,
a gépek, melyek átrohannak a feketesalakos, kevély hegyeken,
beszélnek a világnak érdemeinkről.
És elviseljük sorsunkat és itt vagyunk, éhes rabszolgák, megvetett
közben a tétlen kerekeket megeszi a rozsdá
és évek munkája hullik szét semmivé. rongyosok,

Joe Corrie

Jó szerencsét!

Joe Corrie skót bányamunkás, főnntebb közölt versében munkánélküli társai sorsát panaszolja el komor, nehézkesen gördülő sorokban. Nem csengő dal ez a vers és nem is leragadt siránkozás. Alig száll föl a földről és mégis betölti a teret, mond valamit és az ember szíve összeszorul az egyszerű szavak hallatára. Elválaszthatatlan rokon ez az ének a halálra rémült solymári bányász-családok könnyeivel, amelyek elrancosodott, öreg arcokon peregnek végig és reményüket vesztett gyerekek vérszegény pillái alól hullanak le a salakos földre. A föld színére, amely alatt a kis magyar falu emberei bujkálnak, robotolnak, törik magukat a harapás kenyérért nemzedékek óta. Alighogy elővergődnek az anyjuk hasából, leereszkednek a föld alá és életük végéig kínlódnak úgy, ahogyan a „jó szerencse” kedvez nekik. Munkában görnyednek vagy munkánélkül lézengnek. Végeredményben mindegy: vagy az adósságok, vagy a bánya gyehennái ölik meg őket. Joe Corrie és társai Skóciában bolyongnak, mint „Isten kárhózzottjai”, Szlávik Mihály és az ő tíz társa a solymári Erzsébet-aknában fekszenek a fekete iszap alatt. 1933. jul. 1.

A telep kürtje harsog, a bányalift jár föl-le, a mentőcsapatok fáradhatatlanul dolgoznak. A föltörő víz ruhafoszlányokat, véres bányászsapkát, elgörbült kulcsot, egy karbidlámpa tetejét és az egyik vájár fejszéjének a nyelét sodorja magával, de a tizenegy bányász hallgat és senki sem tudja, merre lehetnek.

A mentőcsapatok újra leereszkednek a mélybe. A népség csodát vár tőlük. A bűgő kürt szaván is áthallani:

„Jó szerencsét!”

Igy kiáltanak a leereszkedő bányászok, mert — élni kell és az ember átkozottul esendő jószág.

És ötöd napra beteljesedett a „csoda”.

K. L.

munka

Az új építészet ideológiája Szovjetországban

Európa reakciós berkeiben „kulturbolsevizmus” a tömör összefoglaló elnevezése az új építészeti törekvéseknek. Az elnevezés talán abból asszociálódik, hogy a korszakalkotó társadalmi átalakulásnak kell, hogy kapcsolata legyen az újjászülető építészettel. Bizonyára van, mint ahogy a kultúrjelenségek összefüggnek a társadalmi jelenségekkel.

Az új építészek hivatásukat szakmailag az európai lehetőségekhez mérten úgyszólván maximálisan betöltötték. A embertömegek lakásszükségleteinek megállapítása és kielégítése, a lakó pszichikai és fizikai, valamint az általános gazdasági tényezők mérlegelésével, a munkahelyek beillesztése a várostervbe, a város és országtervek racionalizálása. Mindezen problémák feldolgozása az 1929. évig lezárultak, további gyakorlati lehetőségeket Európa nem adott. Az új építészeti kongresszusok megállapítása szerint, az európai építés többé nem építészeti, hanem társadalmi probléma.

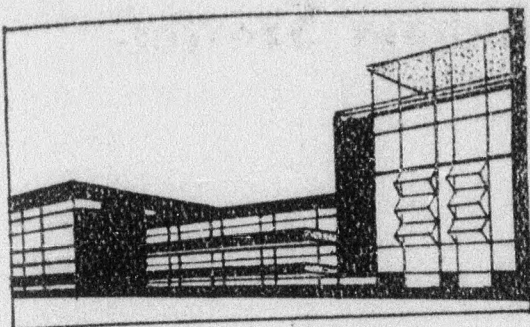
A munkavágytól és tetterőtől fűtött új építészgeneráció számára új működési terület kellett.

Szovjetországban ebben az időben az első öt éves terv stádiumában van. Ipartelepek, bányavárosok létesítése a program. Éjjel-nappali lázas munka, a minden kultúrától szinte megközelíthetetlenül távol eső végeken — a nyersanyagért. Új centrumok születnek úgyszólván hónapok alatt.

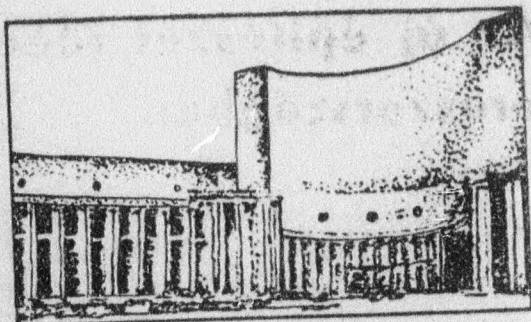
Adva volt tehát a munkára felkészült és gyakorlatilag alaposan képzett építészgárda és a ideális építő lehetőség. Nem elavult városok adottságaihoz való alkalmazkodás, megalkuvás a feladat, hanem minden mesterséges kötöttség nélküli új tervek készítése. Amint tudjuk megindult a népvándorlás az új munkaterület felé: elsősorban Németországból. *Ernst May* lett a fő kislakásorganizátor, *Hannes Meyer*, *Hans Schmidt*, *Fred Forbát* stb., mind külön városok tervezésére kaptak megbízást, *le Corbusier* moszkvai klubház nagyszabású tervein dolgozott, a vasbetontervezők nagyhatalma prof. *Kleinogel* is munkaidejének felét kint töltötte.

1931-ben nemzetközi tervpályázatot hirdet a szovjet, a moszkvai Szovjetház számára. Annak idején nagy várakozással fordult a világ építészeti közvéleménye a tervpályázat felé, melytől az immáron közel egy évtizedes új építészeti mozgalom egy olyan korszakos állomását remélte, mint amilyen Európában a dessauai Bauhaus volt. Annál is inkább, mert a Szovjetpalota ugyan sok tekintetben ellentéte a boldogtalan emlékű népszövetségi palota tervének, azonban itt ép úgy, mint amott egy olyan reprezentatív épületről van szó, amely az államok együttese számára készül. Eltekintve tehát a politikai szervezettség vagy pártállás minden kérdésétől, a rokon probléma felállításának ténye, mint építészeti feladat kerül egymáshoz közel.

A tervpályázat eredménye azonban nagyon is lehűtötte a modern építészek várakozását. Ugyanis a nyilvános tervpályázatot követő zárt-

Grinsburg. 1926 Moszkva

Fomin. 1933 Moszkva

837

körü pályázatok eredményeképpen az első három díjat renaissance-, illetve klasszikus stílterveknek ítelték oda.

A megkísérelt eredménytelen intervenciók hatása alatt az új építészek (CIRPAC) 1932. évi barcelonai kongresszusán felvetődött a kérdés, hogy ilyen körülmények közt az 1933. évi kongresszust — amelynek színhelye Moszkva lett volna — ne tartsák-e meg máshol. Ettől a tervtől, a szovjet területén élő külföldi, elsősorban német építészek közbelépésére elállnak, azonban 1933. év tavaszán, néhány hónappal a kongresszus terminusa előtt, a szovjet exponense részéről következik be a lemondás.*)

Még egy méla akkord. A tervpályázati döntés ellen *Ladowski* és *Ginsburg*, a moszkvai akadémia tanárai, protestálnak, mire — rögtöni hatállyal eltávolítják őket állásukból. Mindkét építész ismert előfutárja az oroszországi modern építészetnek, különösen az utóbbinak neve Európaszerte is jól ismert.

A sokféleképpen kommentált eseményekre, néhány héttel ezelőtt, világos válasz érkezik. *I. Fomin* építész a szovjet-akadémia tagja, a moszkvai „Szovjetművészet” című lapban fejti ki álláspontját a tervpályázat ügyében. Az előzmények után ítélve, ez az állásfoglalás hivatalsnak fogadható el. A cikket egész terjedelmében az alábbiakban adjuk közre:

„A Szovjetpalota tervpályázatát háromszor kellett újra kiírni, mert egyetlen benyújtott terv sem oldotta meg a feladott problémát. Ezek után jogosan kérdezhetjük: helyes uton halad-e a mai építészet?

„A negyedik pályázat kiírása előtt fölhangzott a jelszó: *vissza a klasszicizmushoz*.

„Építészeink erre a felhívásra nagy szolgálatkészséggel feleltek. Moszkvában és Leingrádban nagyszámú modern stílusban megkezdett építkezést klasszikus jellegűre változtattak át. A szovjet-építészek egyesülete egész sor kiadványt szentelt az ókor klasszikus stílusának.

„Ez azonban nem jelenti azt, hogy mai építészetünk az elmúltak másolata legyen. Lehetetlen visszafelé haladni. Mi az tehát, amit átvehetünk a klasszicizmusból?

„Azért fordulunk a klasszicizmushoz, mert reméljük, hogy ebben a stílusban találhatjuk meg azokat a formákat és építészeti eljárásokat, melyeket hozzáilleszhetünk korunk művészetéhez. És ez nem hiú remény-

*) A kongresszus Athenben tárgyal.

kedés. A klasszikus építészet olyan nyelven beszél, melyet minden korok népei megértene. Ez az építőművészet nemzetközi alapokon nyugszik, kivüle minden más stílus csak nemzeti jelentőségű volt. Sőt tisztaságában és hajlékonyságában minden változata, a görög, római, renaissance, barokk és empire, újból és újból továbbvitték az építőművészeti kérdések megoldását.

„Nem szabad félnünk a mult megbolygatásától, és ne féljünk a „klasszikus” szótól. Új politikai és társadalmi rendünk minden bizonnal befolyásolja művészetünket. Új stílus, a szovjetstílus jelenik meg, de a multat kutatva, siettetjük mai kutatásaink menetét is.

„A klasszikushoz való visszatérés tehát nem jelent visszafejlődést. Újjáélesztjük a klasszicizmust, de nem feledkezünk meg 15 évi forradalmi kutatásunk eredményeiről, megőrizzük korunk műveinek egészséges elemeit, azokat, amelyek beleilleszkednek az új rendbe és kifejezik korunkat. Sötét sikátorok helyett nagy, nyitott és szellős tereket akarunk, megnagyobbítjuk az épületek kerületét, hogy a természetes világítás jobban elosztódjék, eleget teszünk a munkabiztonság követelményeinek. A homlokzatok legyenek egységesek, ne legyen rajtuk felesleges díszítés, növeljük a világos felületeket, elvetjük a kizárólag dekorációs célt szolgáló formákat, stb....

„A modern épületeket nem akarjuk klasszikus ruhába öltöztetni. A klasszikus lényegéből kiindulva, az új formákat, korunk sajátos stílusává akarjuk változtatni. Ha elhagyjuk a hagyományos dekorációs részleteket és a kötelező arányokat, akkor szabad kezét nyerünk és mégis megőrizhetjük a klasszicizmus lényeges elemeit, az egészséges építőművészet organizmusának lényegét, melyet megtisztítottunk a részletektől, anélkül, hogy a funkcionalizmus hatása alatt, engednénk ezt a lényeget felaprózni.

„Nagy különbség lesz az ily módon kialakuló és a ma divatos építészeti irányok között. Az utóbbiak szüntelen tömeghatást keresve, csak rendetlenül, egység és fegyelem nélkül egymásrahalmozott mértani testeket adnak. A klasszikus építőművészet lényege maga a fegyelem... És ez semminél sem alkalmazható inkább, mint a vasbeton-architektúránál. A napjainkban annyira alkalmazott vasbeton, egy stílussal sem rokon annyira, mint éppen a klasszikussal. A klasszikus oszlopok ritmusa megegyezik a vasbetonoszlopok vonalvezetésével.

„Miért ne lehetne ezt az élő csontvázat téglá és kőtestbe öltöztetni. Ez csak látszólagosan mond ellent a fentieknek. Semmi esetre sem tartom helyesnek, ha a rendezetlen és zavaros organizmust szigorúan szabott ruhába öltöztetik, de ha a klasszikus öltözet technikailag egészséges, fegyelmezett belsőt takar, akkor csodálatosan szép formákat nyerünk.

„Eljön majd a nap, amikor az építőművész és mérnöktervező, szorosán együttműködve, megteremtik ezeket a formákat.”

Amint látjuk, *Fomin* nemzetközi, hivatalos terminológiájának boldog kiegyensúlyozottsága következtetni engedi, hogy „akadémiai” tagságán felül, a professzor úr bizonyára a Szovjet-Egyeségspártnak is tagja. (Nincs ilyen? Ha így haladunk, a közel jövőben lehet.) *Fomin* nem tudja elképzelni, „hogy visszafelé is lehet haladni”. Valóban nem, az emberi-

ség történelmi távlatán át nézve, de sajnos egy-egy generációt nagyon is meg lehet nyomorítani. Úgy látszik véletlenül most a mi generációnk van soron.

839

A klasszikus is, mint minden történelmi stílus, elsősorban az uralkodó osztályok erejét reprezentálja. Monumentalitás és reprezentáció. Templom, cirkusz, diadalkapuk, kastélyok. Arról azonban nem tudunk, hogy a valóban remekművet teremtő és eredeti klasszikus görög kultúra az akkori dolgozó tömegek lakásigényét összhangba hozta volna templom-kultuszával. Avagy az ember van az eszményért? Az ideológia beteljesülésekor nem az embert szolgálja?

*Mart Stam*¹⁾ a kiváló holland építész a következőket írta néhány évvel ezelőtt: „Erőnkét elsősorban a minimál-lakásra kell fordítanunk, az egész berendezés fontos számunkra, egyszerű bútorokat kívánunk, egyszerű eszközökre van szükségünk.”

Vagy *Hannes Meyer*¹⁾ a dessau Bauhaus egykori vezetője, aki külön kiadványban²⁾ fejti ki építészeti és társadalmi meggyőződését: „A történelem folyamán azt láttuk, hogy új stílus csakis a társadalmat átfogó ideológiai iniciatívából keletkezhetett. A gótika a keresztény ideológia eredménye, a barokknak a humanizmus szabad szelleme, míg a XIX. század stílusmozgalmának a francia forradalom adja az ideológiai tartalmat. A XIX. század második felében a feltörekvő kapitalizmus kiszajátítja a stílusokat, hogy hatalmának oszlopait, a börzeépületeket külsőségeiben az antik templomokhoz tegye hasonlónak, vagy a gyárak lakónegyedeit renaissance vagy barokk ornamentikával cicomázza fel.

Az új építésznek tudni kell, hogy a társadalom szerkezetében végbemenő átalakulások az építést is átalakítják, és hogy szellemi életünk változásai az építésre is kihatnak.”

Fomin konzervatív, romantikus fejtegetéseihez, melyek az új stílus kialakulásáról szólnak, fölösleges komoly kritikai megjegyzéseket fűzni. Úgy beszélni az építőművészetről, mint ahogy azt Fomin teszi: a dilettánsok kenyere. A probléma fölött gondolkodó szakembernek tudnia kell, hogy modern vagy új építészet keletkezéséről, mint egy külön-külön való folyamatról nem lehet beszélni, mert nincs kezdet vagy vég, hanem állandó alakulási folyamat van. Ennek az alakulási folyamatnak előidéző oka és annak hatása elválaszthatatlanul összefügg egymással. Ha megkíséreljük ennek az örökös mozgásnak a kiindulási pontját megkeresni, akkor ezt olyan korszakokban közelíthetjük meg leginkább, melyekben a fejlődés nem folyamatos, hanem inkább ugrásszerűen történt. Ezekben a korszakokban a fejlődés átmeneti fokai élesebben rajzolódnak ki. Minden megújuló művészetnek nemcsak a formaalkotás — hanem a formák megsemmisítése is a feladata. Rombolás és felépítés, felépítés és rombolás, ezek a momentumok váltakoznak a művészet evolúciójában. Minél nagyobb a távolság a két pólus között, annál kisebb az abszolút művészi érték, azonban annál intenzívebb a fejlődés aktivitása.

1) Mart Stam és Hannes Meyer közel 3 éve szovjetterületen dolgoznak.

2) Schweizer Staedtebauer bei den Sowjets. Der Architekt im Klassenkampf. (Genossenschafts-Buchdruckerei. Basel, Moszkva, 1933.)

Ez olyan tény, amelyből a mi időnk formaromboló vágya keletkezett: mint a futurizmus, kubizmus, expresszionizmus és ezeknek apoteózisa, a dadaizmus.

Korunk építőművészetében az elvek azonossága vezetett az internacionális kialakulásra; bár eleinte még nemzetiség szerinti differenciálódások mutatkoznak. A formaalkotást egyelőre a konstrukció vezette. Az új konstrukciókat és új anyagokat, a régi anyagok és régi építőmódok mellett használták föl, tehát hatásuk kiegyensúlyozatlan volt. Az első lépés a fejlődés útján az volt, amikor az új anyagok és konstrukciók összhangja már dominálónan jelent meg. Az anorganikus elemek kiküszöbölése és a tiszta organizmusra való törekvés, a mellékes tényezők elajtése és a tárgyiasság célkitűzése ezek azok a törekvések, amelyekben a kor irányai kiegyensúlyozódnak. Az új stílus irányvonalát a praktikus és művészi, a materiális és szellemi erők eredője határozza meg.

Mit szól *Fomin* professzor állásfoglalásához *Hannes Meyer*, aki az új építészet kibontakozását az osztálynélküli társadalom etikájától várja? És mit szóljanak a mi fiatal és nagyon tehetséges építészbarátaink, akik fanatikus hitük és elképzelésük szerint formálják a könyörtelen eseményeket és viszik a bőrüket a világpolitikai komédiába?
(Folytatjuk.)

Fischer József

Csavargás közben

Azt a két csíkot, amely a mérsékelt égövi zónát körben átjelöli, elsősorban az európai civilizáció jellemzi. A fehér ember a legvándorabb lelkű lény és a legkülönösebb bacillushordozó. Elsősorban az angol-szász fajta ilyen.

Nyár van Amerikában. — A Rio Grande-től északra a mi civilizációnk az úr.

Ilyesfélét gondolok, ahogy a flin-flon-i bányaterületről megérkezem Saskatoon-ba egy Urbacsuk nevű szovjetukrán paraszttal, akinek legfőbb gondja Charkov környékén hagyott felesége, két gyereke, no meg — hogy a tehene megvan-e még. Elöttem a hónapok óta nem látott városkép: amerikai utcák, amerikai házak, autók, emberek, reklámplakátok és az áruházak. Szakállam torzonborz, megfürdeni is jó lenne. — Good bye, Stan — mondom a társamnak. — Borbélyhoz megyek, utána bevásárlók egyetmást, ruhafélét. Rendbeszedem magam.

Már nem is látjuk egymást. Hónapokig dolgoztunk együtt. Nem jelent semmit. Talán még találkozunk valamelyik erdőségben a jövő télen, ha addig ebben az országban maradok.

A közelben borbélyt jelző piros-fekete henger lassan, álmosan forog a járda szélén. Már indulok is feléje, benyitok az ajtón. Rekedt néger hang üdvözöl, olajbarna arc mosolyog rám. Kényelmetlen érzés: először életemben borotválkozom négernél. Kezebőrének fucsa szaga megüti az orromat. Oh, néger! — ellenkezik valami bennem. Jócskán elamerikaiasodtam.

Valahogy szólok hozzá, ő örvendezőn felel. Szó-szóra következik és megtudja, hogy európai vagyok. Erre, mintha valami lehullana róla,

841
csapongva hadarja felém mondókáját, gyerekes szorgoskodással sűrű-
forog körülöttem. Önkéntelenül is elárulja, hogy engem nem ért bele
abba a civilizációba, amely kiközösíti őt, miután elődeit valamikor a
maga zónájába hurcolta a forróföldi tájakról.

A néger borbély beszél: „yes, ouh, yes, euh,*) csak ez a japán ne
nyitott volna itt a szomszédban. A fehér gentlemanek már inkább hozzá
járnak, pedig vagyok olyan borbély, mint ő...”

Furcsa bánat, gondolom én. A néger panasolja a japánt. Mind-
ketten idegenek, kikülönült lakosai ennek a társadalomnak. Színesek és
mégsincs egyetlen egymásrapillantásuk sem. Persze, mindig is ezt tapasztal-
tam az elmúlt évek alatt. A néger néger, a japán japán, a kínai kínai
és az amerikai mindent magának épít: mindent könyörtelenül beolvaszt
a saját civilizációjába. Folyton halad előre, az Egyesült Államok hatá-
rán átcsapott az ősi kanadai pusztaságokra. Húsz egynéhány esztendő
alatt vasutakat, gyárat, kereskedelmet teremtett és demokratikus tör-
vényeiben él itt, ahol azelőtt elszórt indiántörzsek poroszkálták végig az
életüket... Oh, prérík!

A fehér ember a legvándorabb lény ezen a földön — rémlik előttem
megint, ahogy Sam kétkézzel a hajamban markolászik. Elment a színes
emberek közé, hogy széthinthesse civilizációjának bacillusait és körötte
máris a saját országa épült fel. Szörnyű fegyver az ő bacillusa, elsősor-
ban csak ő bírja el: a többi faj megbetegszik tőle.

Itt az újvilágban látni, hogy mi a színesek problémája. Minden faj
elindult ide bámulni az újabbkori csodát: miképen él a fehér ember s
talán ő is élhetne ugyanúgy vele együtt.

De nem lehet! Az angol-szász szerelmese a maga polgári fajiságá-
nak. Legjobb esetben is minden színes kihullott ember az ő szemében.

Négy hónapja nem borotválkoztam borbélynál. Jóleső kényelemmel
pillantok ki a kánikulától néptelen utcára.

Szurtos cipőjű, nyiszlett amerikanus, vagy kanadiáner bámul be az
ablakon. A szája gépiesen mozog. Dohányt rág. Hirtelen hátralep s bele-
ütközik valkibe. A japán! Persze, a japán borbély. Már mondja és a
négerem, aki kárörvendezően nézi, mikor a fehér egyszerűen arrébb-
lódítja a sárgát és néhány szitkot ereszt meg utána a fogai között.

Nyílik az ajtó. Hatalmas termetű néger lép be. Vasutas egyenruhá-
ban. Bobbelyom kitörő örömmel fogadja, de a másik ijedten pillant
felém. Én fehér vagyok, aki habos fejjel is tiszteletre és bizonyos féle-
lemre intem.

— No, öreg fiú — kedveskedik feléje a borbély. — Hogy-mint
járnak azok a vasutak?

— Allright — mondja az óriás, tele szájjal mosolyog és én látom,
hogy előrenyuló fogsorából néhány darab hiányzik.

*) „Igen, uram” amerikai néger tájszólásban.

— Sose szégyeld magad, Joe, biztosan verekedtél megint, mi?! Hej, te lurkó, bivaly, de jó ökleid vannak.

Alázottan, szégyenülten mosolyog és pislog a vasutas néger. Tudom, hogy miattam nem az *aki*. A másik az amerikai négerkedveskedő, hizelgő módján említi neki, hogy én nem vagyok semmiféle angol-szász. Valami hirtelen fölszabadul az óriásban. Tele szájjal, gyerekes boldogsággal dicsekszik már az erejével. Elmeséli utóbbi boxmérkőzéseit. Hogyan ütötte le ellenfelét. Közben odanéz, felémles, hogy milyen hatást vált ki belőlem az elbeszélése. Valahogy gyerek ez az óriás, ez a vasutas, ez a néger, aki nem is vasutas, csak olyan szolgálatot teljesít a Canadian Pacific-nél, amely nem fehéreknek való. Sam segít neki az elbeszélésében, bátorítja. Néha észreveszem azt is, hogy füllent... De hiszen alacsonyabbrendű fajról van szó, mondja bennem egy ösztön, amit valószínűleg ebben a világban neveltek belém.

Sam nem siet. Időnként hozzám sem nyúl, annyira szórakoztatja őt fajtestvérenek elbeszélése. Habos keze ökölbeszorul, mikor Joe az elbeszélt boxmérkőzés egy-egy érdekesebb részéhez érkezik.

Hohó! Együtt van két néger! Talán még inkább szabadosak most, hogy mégis csak fehér ember előtt büszkélkedhetnek, oly gyermekesen. Joe csak beszél, gesztikulál, izeg-mozog, benne él abban, amit mond, néha hadar. Közben nagyokat röhögnek.

— Hallo, hallo, hallo, Joe — csilingel egy asszonyi hang. Borbélyom felesége lép be. Már benne van ő is a beszélgetésben, ő is úgy, mint a férfiak. Nevet, örül, biztatja Joe-t, aki... nos?... Tudja isten, talán valami nagy férfiú, mert öklei olyanok, mint az acélpöröly és a szegény négernek legalább ennyije van... Örülnek annak, hogy van valamije a négernek.

Hirtelen belép valaki. Fehér ember. Csönd támad a kis borbélyműhelyben. A szemközti vasút málházója, mégis csak nagy úr az ő szemükben. Pillantásra sem méltatja őket.

A néger csöndesen megint *négerré* változik, mert fehér ember van jelen. Sam már hajbókol felé:

— Yes, suh, mindjárt elintézem ezt a gentlement.

No, egy-két perc még. Az utcán vagyok. A szomszédos borbélyműhely mellett baktatok tova, valamelyik áruház felé, hogy vásároljak valamit a dollárjaimért. A japán az ajtaja előtt áll, furcsa mosollyal néz a távolba... Kicsit odébb a kínai vendéglős bámul a Csendes Óceán felé, de egymás számára egyetlen tekintetük sincs.

Oh, hiszen én ezt rég tudom. Így élek közöttük évek óta.

Én is így jöttem ide, ahol bevándorló vagyok magam is, mint a vándorlelkű fehér, aki így mindannyiunkkal — a történelem tanúsága szerint — olyan népek és tájak sorsába tiportunk sorsot, amelyekhez csak baráti, vagy élőtársi közünk van — a törvény értelmében.

Csakhogy könnyű dolog-e törvény szerint élni?...

K. Á.

I

*Falusi ház előtt asszony ül,
odább csámcsog az ökör, a mező édig szalad.
Szeretném, ha enyém lenne az asszony,
aki a ház előtt ül,
ennyi az egész.*

II

*Az autóbusz gonoszul megdörögteni az ablakot,
majd csönd.
A szemközti lakásban lámpa viritott ki.
Messze villamos csöng idétlenül.
Konyhában a cseléd lány egyszerű fehér virágokat énekel,
vasal.*

Csillag István.

Bartók

A nemzetfenntartó elemmé előlépett német polgárság kulturideológiáját Weimarban fogalmazták meg véglegesen, Richard Wagner és társai. Ezeket az eszméket hozta magával Liszt Ferenc annakidején, a magyarországi zenei közélet megszervezésére. A korabeli magyar kulturhelyzet azonban, csak kevéssé hasonlított a rohamosan polgárosodó nyugati, vagy középeurópai államok bármelyikéhez. Magyarországon még nem alakult ki a népből fejlett „magyar” középosztály, nem volt tehát feltalálható a külföldi polgárosztályok egységes kulturideológiája sem. A fejlődő magyar polgárosztályt a városiak többségét, két elem alkotta. Külföldi vagy nemzetiségi származású iparosok és kereskedők rétege és a központosított államszervezet hivatalnoki kara. A kereskedő és iparos réteg, kulturális téren inkább a nyugati fejlettebb izléssel szimpatizál. Nincsenek nemzeti kultuszálmai. Az állami, a megyei és a városi bürokrácia tagjai pedig származásuknál fogva idegenkednek minden valóban népi megnyilatkozástól. Ez a réteg, az előjogait vesztett és elszegényedett vidéki nemesség deklasszált részeiből rekrutálódott. Ez az u. n. „úriosztály”, kénytelenségből a városba szivárgott, de itt is görcsösen ragaszkodott a vidéki birtokos úri élet kulturtradícióihoz. Az úriosztály zenéje, abban az időben — a cigányzene. Ezt hozta magával a vidéki kuriákról és mint az alakulóban lévő polgárosztály hangadó része, ezt favorizálta mindenfelé. Liszt Ferenc, német mintára, nemzeti zenekultuszt óhajtott teremteni, a majdan nemzetfenntartó elemmé előlépő magyar polgárság zenéjében. Az alakulóban lévő magyar polgárosztály szociális összetétele és az úriosztály uralkodó mentalitása nem adott módot választásra. Liszt tehát kénytelenségből — jobb híján — és nem önkényesen — pusztán egyéni szimpátiából nyult a cigányzenéhez. (A felszabaduló jobbágyság, az alakuló parasztosztály sajátos zenéje még alig ismert valami. Ha ismerték is, értékelésre alig számíthatott, a külföldi műzenén nevelkedett városiak és a cigányzenekultuszt űző úriosztály köreiben.) Az adott helyzet és a Liszt révén ér-

 munka

vényesülő külföldi ráhatás következtében alakult tehát a magyarországi zenei közélet olyanná, amilyennek egész a huszadik század első évtizedéig mutatkozott.

A mindjobban tisztázódó magyar osztályviszonyok, a polgárság kulturszükségeit és kulturfelfogását is módosították — a huszadik század folyamán. A földnélkülivé vált földmunkásság nagy tömegekben özönlik a városba. Az odaözönlött tömegek nagy része elproletarizálódik a gyáriparban, kisebb része azonban feltör a polgárság soraiba. Ez tagadhatatlanul a kisebbik rész. Számban mégis elég ahhoz, hogy az úriosztály mellé, a mindjobban beolvadó idegenajkúakkal együtt, számbavehető magyar középosztállyá sűrűsödjék. Ez az új alakulás, kulturális szempontból is új helyzetet teremt. Bár az uralkodó városi kultúra hatása alól nem vonhatja ki magát, új szint és új vágyakat hoz magával ez a réteg. Él még bennük a népi kulturtradíciók tudata és egy öntudatlan vágy a kielégülés formái után. Ez a réteg még saját tapasztalataiból ismeri a parasztosztályt és annak zenekultuszát. Nem találhatott tehát kielégülést a divatozó népies műzenében. Az elvirágzott népszínműromantika helyett, hamisítatlan népi megnyilatkozások után vágyik. Ennek a váagnak, ennek az alig tudatosodott, de tagadhatatlanul jelenvaló szükségletnek hatása alatt indult el *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* népzeneozgalmá.

Az anyaggyűjtés nagy munkáját: a felkutatást, összehordást, osztályozást közösen végzi Kodály és Bartók, mert közös erők hajtják őket erre. A közösen gyűjtött anyag alkalmazásánál és felhasználásánál azonban elválnak útjaik. Lassankint mindjobban érvényesülnek azok a különbségek, melyek a két népzenekutatót külön utakra kényszerítik. *Kodály*, lírai és epikus természetű: érdeklődése a népi anyag melódikus (dallami) része felé fordul inkább. A társadalmi gyökereitől megtisztított népdal jelenik meg Kodály műveiben és háttérnek a maga módján idealizált népi meglátásokat festi. Célja, hogy a nemzeti zeneköltészet folytonossági hiányait pótolja, a multba visszamenve is. Népi gyökerekkel akarja alátámasztani a nemzetfenntartó elemmé vált polgárság zenekultuszát. A konvencionális formákba tömörített népdalanyag hiánypótló, történelmi szerephez jut nála. Működése ezért anakronisztikus, ha szükségszerű is.

Máskép áll a dolog *Bartókkal*. Róla találóan állapítja meg *Haraszty Emil*: „A kollektív magyar faji léleknek — mely még a magyar nemzet valamennyi társadalmi osztályát egyesítette — aratta Bartók Béla első diadalát. Ez a rezonancia csakhamar Magyarország parasztrétegének lelkeségére csökkent.”

Valóban, Bartók a *Magyar Népdal* című művében már kimondottan és hangsúlyozottan a *parasztosztály* zenéjéről beszél. A népzenei anyagot, mint egy-egy osztály zenekultuszának természetét tekinti. Megállapításait nem veti alá az uralkodó rétegek nemzeti eszményeinek. Felfogásában tisztán zenei szempontok szerint ítél, de mindvégig megőrzi a tudatosan objektív beállítottságát egyvonalúságát. A műveiben felmerülő osztályszempontok, nem azonosak a marxista társadalomkritika szempontjaival. Bartók nem szocialista. De felveti az osztályszempontokat és végig

kitart mellettük. Érdeklődését a népzenei kultusz szelleme köti le. Ez a szellem pedig osztályszellem és Bartók ezt nem tagadja meg. Forradalmiságát nem fogja le az uralkodó rétegek ideológiáját kiszolgáló célkitűzés. Működésének irányát a parasztsztyály szociális helyzetéből és élő kulturájából fakadó zenei adottságok határozzák meg. Ilyen állásfoglalásra kényszeríti az általa megmunkált zenei anyag osztálykarakterre. Míg Kodály művei túlnyomó részben történelmi reflexiók, Bartók művei élő társadalmi erőt megnyilatkozásai. Annakidején mindketten szembekerültek osztályukkal. Kodály a liszti tradíciókon nevelt konzervativizmussal vette fel a harcot, hogy osztálya zenei mentalitását — osztálya érdekében — revideálja: Bartók, osztálya kulturérdekeivel — tehát osztályával került szembe, a parasztsztyály zenei szellemének hamisíthatlan közvetítése miatt. Kodály, a *reformátor*, pótolni és beilleszteni kíván. Bartók, a *forradalmár*, elszakadt osztályától. Elszakadt, mert nem talált többé visszavezető utat, nem találta a módját, hogy önmaga megtagadása nélkül, osztálya részére kamatoztassa azt, amit idegen osztály kulturájából szívott magába. — *Ez Kodály beérkezetttségének és Bartók kitagadottságának oka.*

Mindezt fontosnak tartjuk leszögezni ma, mikor külsőséges álokok fedik el a Bartók-kérdés szociális jelentőségét.

Justus György

»A horogkeresztes hadjárat«

címen Ignotus Pál könyvet írt a hitlerizmus ellen. Előljáróban le kell szögeznünk, hogy könyve sokkal inkább tanuságtétel saját „álláspontja” ellen, mint a „nemzeti szocializmus” ellen.

Aktuális kérdéseinkről beszél, de mégsem az aktualitások középpontjában álló embernek. Könyve csak a kulturrelles és zsidóellenes tünetekkel kapcsolatban jelent ténylegesen erős tiltakozást. De hogyan is higgyen Ignotus Pálnak a hitlerizmussal rokonszenvező megtevesztett ember, vagy hogyan higgyünk neki akár mi is, mikor még hitlerista barátjának általa idézett érvelését sem tudja úgy megcáfolni, hogy benne is ne maradjon kétely annak igazságai felől. „Hiszen, de felmerül a kétely...”

A könyvből világosan kitűnik, hogy az intellektuális humanista polgár — akit a szerző „az örök baloldal”-nak nevez — a mai kor leggyökértelenebb típusa. Megmutatkozik a könyvből az is, hogyan öröldik most ez a típus vélt igazságaival a tényleges jobb- és

baloldal között.

De miért is fordulhatna épen ez az „intellektuális” igazán szembe az új ellenséggel, mikor ő elsősorban mégis csak polgár — és nem nézheti önmagán kívülről a világot. És itt van a történelmi materializmus alkalmazott igazsága. A szerző nézőpontjából természetesen, hogy Mussolini kísérlete megért egy „forradalmat”, mert: új szellemi életre rázta az olasz népet. jól bánik az írókkal stb. és azt is bebizonyította, hogy az individualizmust és kollektívizmust össze lehet egyeztetni. Ebben az álláspontjában az sem zavarja a szerzőt, hogy Marinettivel kapcsolatban ő maga említ fel példát arravatkozólag, hogy a kulturával lehet kultúraellenesen, a modernséggel reakciósan is dolgozni. És arról is megfeledez, hogy annakidején kiméletlenül kiirtották a fekete ingesek mindazokat, akiknek nem kellett az újszerű „kollektívizmus”. De mondjuk, hogy ez régen volt. Sokkal szembezőköbb, hogy ma, a német esemé-

munka

nyekben is elsősorban „600.000 új Dreyfus-ügy”-et lát Ignotus Pál, pedig köztudomású, hogy a német zsidók szenvedéseihöz a német fizikai és szellemi munkások súlyos szenvedései járulnak — nemcsak a politikai üldözés, de főképen a gazdasági alakulások és intézkedések miatt. A zsidó diplomákat érvényesítik újra, itt-ott hallani már részletengedményekről, az új rend nyilatkozik a „túlkapások” ellen. A Pen Clubok jóvoltából talán „az irodalmat” is megvigasztalják valahogy. De a bérek és a segélyek csökkenése halad tovább a megkezdett úton.

Az előbbi dolgok: az eszközökben való kilengések kérdése; az utóbbi: maga a cél, mely szerintünk világos és mindenfajta fassizmusban közös. Ahogy I. P. is helyesen mondja: „A fassizmus megnyomorítja a polgári kulturát, hogy megszilárdítsa a polgári kizsákmányolást”. A magasröptű „altruista európai szellem”-nek épen itt kéne megakadnia: a fassizmus elsősorban a munkásság osztálytudatosodásától való félelmében kulturaellenes. A munkás kivándorolhat, vallást változtathat és mégis marad a nincstelen, a kisémmizett, a kiszolgáltatott — a zsidó gazdagok pedig, mint nálunk, úgy Németországban is, meg egyeznek majd máshitű osztályostársaikkal.

Mennyi részletet lát meg I. P. és a nagy kérdések közül mégsem látja, hogy nem igaz, amit barátja mond: „a fassizmus... a tömegeket beleviszi a közéletbe... a profit öncélúságát megszünteti... ez népi, tehát demokratikus szocializmus...” A fassizmus és a tömeg viszonyának ilyen beállításában nincs egy szemernyi igazság sem, de mögötte észre kell venni azt az igazságot, hogy az uralkodó rendnek sikerült ideológiai befolyásolással a „szegényemberek” egy részét is a maga politikai szekere elé fogni. És ez a tényleg új és egyben ez az egyedüli népi a fassizmusban, a reakció új formájában.

Ignotus Pál az „európai szellem”-et babonásan válami abszolútumnak

hiszi, ami fassizta hullámon, gyarmatpolitikán és minden felül és túl az igazi haladásnak mindenkori véd-bástyája és a szegények, az elnyomottak mindenkori támasza.

Ha ezeken a pontokon ilyenek a fogalmi, hiába is próbál igazságot tenni a munkásmozgalom nehéz kérdéseiben. Sok részlethibát feltár, de ezek a részleteredmények nem értékek, mert elvesznek az alapjában helytelen elgondolás keretében; másrészt a szocialista mozgalmak hibái még jobban összezavarják őt magát is. Pedig a marxizmust nem lehet megítélni és megcáfolni abból, amivé a két munkáspárt politikája torzította. De nem lehet megítélni abból sem, amivé Ignotus Pál torzította, mert az ő felfogása nem egyéb, mint a társalgó polgár víziója a marxizmusról. A marxizmusnak ilyen félremagyarázása nélkül pl. semmi esetre sem tekinthetné az ideológia jelentős hatását a történelemre saját találmányának a történelmi materializmussal szemben, mely épen az ideológiák visszahatásának jelentőségét tanítja.

Az ideológia erős és nélkülözhetetlen fegyver az igazságosabb gazdasági berendezkedésért folytatott harcban. De persze nem mindenfajta ideológia. Ez a kötelező különbségtétel I. P.-t megoldhatatlan feladat elé állítja. Bizonytalanságérzéséből odakövetkeztet, hogy a hitlerizmus ellenmértét „az ultra-tory Churchill”-nél kell keresnünk, aki, szerinte, ma „az európai haladást és kulturát védi”. De ha már ő sem tudja azt megmenteni, akkor az intelligencia keressen egy kapualjat, — mondja I. P., — ahol meghúzódhatik a zivatar elől és mentse át a veszendő Európából „Világ-Teutóniába, amennyi átmenthető”. Mi nem hisszük, hogy erre sor kerül, nem vagyunk ilyen pesszimisták, mert tudjuk, hogy a konzervatív angol politikusokon kívül is vannak védelmezői a haladásnak. És ha az intelligencia a „dülledező ház” kapualjába menekül, el lehet készülni arra, hogy a házzal együtt ő is elpusztul a viharban.

Hajdu Jenő

Schalom Asch:

Özönvíz trilógia *

Pétervár, Varsó és Moszkva, a „cár országa” tárul elénk, ha nem is annak felső rétege, amelyről Paleologue híres naplóját írta. Orosz és lengyel zsidók sorsán keresztül a háború előtti évtizedek és a forradalmak első éveinek Oroszországát ismerjük meg. Az asszimilált, vagyont és tekintélyt szerzett hírneves ügyvéd, a szibériai vasutat építő dúsgazdag vállalkozó világát és a nyomortanyákon rothadó, az elnyomás, szegénység, faji előítélet, ösrégi babonák minden átkát szenvedő kétszeresen proletár zsidó munkásság világát. Szaharij Mirkin, a bőségben élő, előkelő neveltetésű fiú kiszakad a családból, osztályából és megkísérli az utat valamiféle cél felé. Gyenge, jóakarató, álmodozó, kora gyermekségében már anyátlan és épen ezért anya után vágyakozó intellektuell, aki az „ideál”-t, az igazságot keresi. Így jut el Hurvicék, a proletár zsidó tanítocsalád tömegszállításán keresztül a forradalmárok búvóhelyéig, a jámbor chasszid zsidók piszkos imaházáig, végül Hurvic Helén szerelmén át a forradalomig. A forradalom küzdelmeinek első heteiben a szentimentális Szaharij még megállja a helyét, de az események kérlelhetetlensége, a köznapi munka szürkesége elfordítja a forradalomtól. Gyenge anyagból gyurt ember, aki bármilyen rokonszenves is, nem eszmék, mozgalmak és osztályok harcosa, hanem mint belsőleg kiegyensúlyozatlan *egyén*, a saját boldogságát, megnyugvását keresi. Ha nem is bukik el úgy, mint Ehrenburg Lykov Mihály, de félreáll, félretolják.

Ugyanúgy, ahogy a fiatal Mirkin, a többiek is mély színekkel rajzolt emberi alakok. Apja a tetterős Haimovics Gábor, fiának ellentéte, Hal-

* Gergely Janka fordítása. Káldor könyvkiadó. 1933.

847

perin a „liberális” ügyvéd, Anatol, a szociálforradalmár, a forradalom előtt a cári hatóságok, a forradalom után a bolsevikok üldöztette. Hurvic, az iskoláját minden üldöztetés, anyagi bajok ellenére is fenntartó zsidó tanítócska, a forradalom különös, kemény alakjai: Ryskov, Marek és a többiek, az elősdi Misa — valamennyien emberek, akik ismerőseinkké váltak és életünkben nem lépnek ki soha többé. Ugyanígy a női alakok: Hurvicné, a dolgozó, zsidó anya, aki minden jó ügynek felkarolója és mindig hajlandó a nálánál esetebbet segíteni, Mihajlovna Olga, az előkelő asszony, aki megtanulta, mint kell „átlyukasztott szívvel élni”, a játékos Ninácska, az önfeláldozó Helén, a hisztérikus Szosa, az „egyéniség” Arkadjevna Mária és a sokszáz többi alak mind, amelyek benépesítik ezt a hármasság regényt, emberi világ faunáját és flóráját tárva elénk a teremtő készség oly erejével, amely csak a legnagyobbaknak adott meg.

Szerkesztői üzenet

B. J. A probléma, amit cikkében felvet, időszerű és komoly figyelmet érdemel. Valóban, a munkásszervezetekben elburjánzott kulturdilettantizmus nem csak művészeti, hanem általános művelődési szempontból is károsan befolyásolja a munkás ifjúság szellemi fejlődését. A kórusok és színjátszó csoportok mai „teljesítménye” jelentéktelenebb a semminél. Ezek a csoportok, produkciójukat tekintve, a régi műkedvelő gárdák színvonalát sem érik el. Ez a mi megállapításunk, mégis azt mondjuk, hogy a témával érdemes lenne behatóan foglalkozni. Az Ön cikke azonban nem több „levágásnál”, holott szigorúan tárgyyszerű, korrektív kritikára lenne szükség. Ha komolyan, kritikai szempontból nyúl hozzá a kérdéshez, sorait szívesen közreadjuk.

munka

MAGYAR KIRÁLYI FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI R. T.

Menetrendszerű hajójáratok
a tavolsági forgalomban

A DUNÁN:

BUDAPEST—POZSONY—WIEN
BUDAPEST—MOHACS
BUDAPEST—ESZTERGOM között.

A TISZÁBAN:

SZOLNOK—CSONGRÁD—
SZEGED között.

✱

Különleges hajójáratok
a helyi forgalomban:

KIRÁNDULÓHAJÓK

a Kisdunában Esztergom felé.
Naponta többször.

TURISTAHAJÓ

minden vasár- és ünnepnapon
ESZTERGOMBA.

SÉTAHAJÓK

a budapesti Dunán,
Indulás a Vigadó-téri és Pálffy-téri
kikötőkből.

Sétahajójárat „Zsófia” luxusgőzessel:
17, 20 és 22 órakor.

Kis sétahajók: naponta 16, 17, 18, 19
és 20 órakor

ÜDÜLŐHAJÓ-KÖRJÁRAT

Visegrád—Nagymarosig, a Szent-
endrei sziget körül, felfelé a Nagy-
lefelé a Kisdunán.

Rendkívül olcsó menetdíjak, sokféle menetkedvezmény.

MFTR-telefonok: 81—8—80, 82—4—33, 82—3—11.

RENDSZERES ARÚSZÁLLÍTÁS a DUNÁN és mellékfolyóin.

Könyvedvezmény olvasóinknak!

A „munka” május 15-étől kezdve a következő könyvbeszerzési kedvezményt nyújtja olvasóinknak:

A „munka” jelen számának felmutatása ellenében az eredeti P 6.— illetve P 8.— bolti ár helyett P 1.20-ért a következő műveket szolgáltatja ki:

Kassák Lajos: *Napok, a mi napjaink* (olvasóinknak P 1.20)

Kassák Lajos: *Angyalföld* „ ”

Kassák Lajos: *Marika énekelj!* „ ”

Kassák Lajos: *Megnőttek és elindulnak* „ ”

Kassák Lajos regényeinek bővebb ismertetését főlegesenek tartjuk olvasóink előtt. A fentebbi árleszállítást azért csináltuk, hogy a munkás és diák olvasók a mai gazdasági viszonyok mellett is hozzájuthassanak érdemes művészi alkotásokhoz. Meggyőződésünk, hogy ezt a rendkívüli kedvezményt számos olvasónk fogja igénybe venni.

Vidékre az összeg előzetes beküldése ellenében (portóköltés 40 fillér többlet) postafordultával szállítjuk a megrendelt köteteket.

munka társadalmi és művészeti beszámoló ● felelős szerkesztő: kassák lajos ● helyettese: nádass józsef ● felelős kiadó: falus ervin ● szerkesztőség és kiadóhivatal: budapest, VI, bulcsa-u. 19. II 7. ● csehszlovákiában: jelen mihály, bratislava, bél mátyás-u. 7. ● minden közleményért a szerző felel ● egyes szám ára: 60 fill., kc. 3.60, lei 20 ● előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18, illetve 36, lei 190, illetve 200 ●

Bethlen Gábor Irod. és Nyomdai Rt. Bpest, VIII., Nap-u. 13. Felelős vezető: Lombár L.